

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет психолого-педагогічний
Кафедра початкової освіти

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ХУДОЖНІХ
ТЕКСТІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

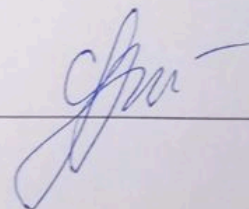
Кваліфікаційна робота студентки
групи ПОм - 24
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальності 013 Початкова освіта
Рубан Софії Сергіївни

Керівник канд. пед. наук, доцент
Кравцова Інна Адамівна

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Рубан Софія Сергіївна,
розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного
університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна
робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації,
фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час
підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного
плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного
педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі
виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності
робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ.....	7
1.1.Сутність поняття «комунікативна компетентність».....	7
1.2.Особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання.....	10
1.3.Методика опрацювання художніх текстів на уроках читання.....	18
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ.....	29
2.1.Аналіз чинної програми та підручника.....	29
2.2.Вивчення передового педагогічного досвіду.....	40
2.3.Дослідно-експериментальна програма з формування комунікативної компетентності в учнів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання.....	43
2.4.Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	45
Висновки до розділу 2.....	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	50
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вміти висловлювати свою думку чітко, зрозуміло, критично ставитись до побаченого і почутого — це важливі навички в сучасному суспільстві.

Вміти читати, писати, рахувати — це те базове, що необхідно знати і вміти сучасній, успішній особистості. Про це зазначено в Законі України «Про освіту» та у Державному стандарті початкової освіти [24; 19].

Актуальність проблеми формування комунікативної компетентності школярів обумовлюється сучасними тенденціями в освіті. На сьогоднішній день в педагогіці провідними є ті форми і методи освіти, що акцентують увагу на молодших школярах з урахуванням їх інтересів, запитів і цінностей як суб'єктів навчального процесу [73].

Тема щодо розвитку комунікативної компетентності під час опрацювання художніх текстів актуальна і в сучасних непростих реаліях. Під час воєнних дій багато учнів страждають від стресу, тривоги, розладів. Ці тяжкі події сильно впливають на їх фізичний, моральний, психологічний стан. Крім цього, на учнів дуже негативно впливають часті переїзди з одного місця проживання до іншого (особливо актуально під час воєнних дій в сім'ях-переселенців), що тягне за собою дестабілізацію їх нервового стану, спроможності їх у майбутньому самотійно протистояти стресам, тривогам, страхам і стати щасливою людиною.

Існують різні прийоми, методи, технології для розвитку комунікативної компетентності у молодших школярів, але також, важливі вміння та навички, досвід педагога у роботі, враховувати їх індивідуальні особливості, використовувати інноваційні інструменти, які допомагають полегшити вчителю роботу, а учнів зацікавити навчальним матеріалом. Якщо в учнів будуть змінюватись види діяльності, вони будуть більш зацікавлені в навчанні, менше відволікатися і легше організовувати процес навчання, не будуть постійно перевтомлюватись від нудної роботи і досвід з навчання можуть переносити на

реальне життя, розвивати творчість і креативність, а також комунікативні навички, які так необхідні для подальшого життя в суспільстві.

Вміння учнів спілкуватися і впевнено висловлювати свою думку важливо не тільки за Законом України «Про освіту» та Державним стандартом початкової освіти, але і для соціалізації та подальшого життя в суспільстві, успіху, впевненості в собі, отриманні інших знань та для взаєморозуміння з людьми [24; 19].

Отже, тема кваліфікаційної роботи важлива, і особливо актуальна в наших важких воєнних реаліях, бо як і раніше, у багатьох учнів були порушення з комунікацією, воєнні дії посилили цю проблему. Ця проблема потребує уваги, педагоги знань, умінь, навичок роботи з учнями з формування та розвитку комунікативної компетентності та вміння підтримати не тільки учнів, а і їх рідних. З цього можна дійти висновку, що питання потребує вивчення, тому було обрано тему: «Формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання».

Мета дослідження – дослідити вплив опрацювання художніх текстів на формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання.

Завдання дослідження:

1. Вивчити і проаналізувати психолого-педагогічну й методичну літературу з обраної теми.
2. Обґрунтувати зміст поняття «комунікативна компетентність».
3. Виявити і обґрунтувати особливості формування комунікативної компетентності у молодших школярів.
4. Проаналізувати методику опрацювання художніх текстів на уроках читання.
5. Зробити аналіз чинної програми та підручника з обраної теми.
6. Вивчити передовий педагогічний досвід з обраної теми.
7. Скласти експериментальну програму з проблеми дослідження.
8. Проаналізувати одержані результати дослідно-експериментальної перевірки.
9. Зробити висновки.

Об’єкт дослідження: формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження: художні тексти на уроках читання.

Гіпотеза дослідження: в основу дослідження покладено припущення про те, що у молодших школярів за умови правильно організованої роботи над опрацюванням художніх текстів на уроках читання буде ефективно формуватися комунікативна компетентність.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв’язання поставлених задач дослідження використано такі методи:

- теоретичні (синтез, аналіз, систематизація, порівняння, абстрагування, узагальнення).
- емпіричні (узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, тестування, педагогічний експеримент).

Практичне значення: результати магістерської роботи можуть бути використані вчителями початкової школи на уроках читання для формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Експериментальна база практики: дослідження проводилось на базі Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради у 3-А та 3-Б класах.

Апробація результатів дослідження:

Рубан С. «Особливості опрацювання художніх текстів на уроках читання і як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів», опублікований в Освіта XXI століття: аксіологічний вимір: збірник матеріалів IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 23 травня 2025 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2025. 299 с.

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, списку використаної літератури, додатків. Загальна кількість сторінок — 84.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

1.1. Сутність поняття «комунікативна компетентність»

«Важливим напрямом розвитку сучасної освіти в Україні визначають зміщення акцентів з засвоєння знань та вмінь на формування у здобувачів сукупності компетентностей. Необхідним є вироблення у учнів здатності до навчання, ефективного використання мовних ресурсів, роботи в команді, оперативного пошуку потрібної інформації й застосування її для вирішення проблем» [53].

«Комунікація походить від латинського communication — єдність, передача, з'єднання, повідомлення. Цей термін пов'язаний з дієсловом communico — роблю спільним, повідомляю, з'єдную, що є похідним від communis — спільний» [56, с. 5].

Що ж стосується поняття «комунікативна компетентність», то на сьогодні існує багато добірок, які присвячені цьому питанню, але однозначного визначення сутності цього питання не існує, бо кожен педагог, вчений інтерпретує його по своєму.

Комунікативна компетентність — це здатність вільно та доступно спілкуватися, застосовувати вербальні та невербальні засоби комунікації, змінювати коло спілкування та розпізнавати невербальні сигнали співрозмовника. Комунікативна компетентність формується під час спілкування між людьми і є результатом досвіду комунікації [28].

Комунікативна компетентність дуже важлива, бо контактуючи з соціумом, людина повідомляє інформацію про себе і одержує цікаві відомості, на основі аналізу яких планує свою діяльність. Ефективність цієї діяльності залежить від якості обміну інформацією, а якість забезпечується наявністю достатнього досвіду спілкування. Чим раніше набувається цей досвід, тим багатший у

людини арсенал комунікативних засобів і успішніше реалізується взаємодія учасників спілкування [56, с. 5].

Формування комунікативної компетентності молодших школярів передбачає попередній розвиток комунікативної компетенції — сукупності знань, умінь, навичок, що забезпечують успішне спілкування та створюють підґрунтя для практичного застосування та удосконалення комунікативної компетентності.

Комунікативна компетенція є вмінням людини будувати ефективні комунікативні дії в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії, знанням фактів закономірностей різних форм спілкування і правил поведінки у різних ситуаціях, умінням сформулювати тактичний план і реалізувати його на основі соціальних навичок [82, с. 116].

Комунікативна компетентність — це категорія, яка своїм змістом зорієнтована безпосередньо на практичний аспект навчання мови. Більше того, вона визначає домінуючу спрямованість навчального процесу. Ця категорія характеризується поліфакторністю своїх складників, що утруднює теорію її осмислення і не дає змоги дійти висновку щодо єдиного визначення цього поняття [18, с. 2].

Н. Соняк, яка трактує цю дефініцію як інтегровану здатність особистості, що виявляється передусім через набуття досвіду комунікативної діяльності, уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті, чітко й аргументовано пояснювати факти, а також через формування мотиваційно-ціннісної основи спілкування, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовияву, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [68, с. 29].

І. Андрощук вказує на те, що комунікативна компетентність є важливим аспектом взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дослідниця підкреслює, що особистісні якості, такі як такт, емпатія, гуманізм, повага, уміння слухати й розуміти іншу людину, є ключовими для успішної комунікації.

Крім того, слід дотримуватись морально-етичних норм у процесі взаємодії. Вона відзначає, що засоби технологій, такі як електронна пошта, соціальні мережі, онлайн-платформи та телефонний зв'язок також відіграють важливу роль у цьому процесі. Сформованість комунікативної компетентності дозволяє ефективно взаємодіяти та забезпечувати плідну співпрацю на належному рівні [3, с. 35-37].

Комунікативна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях [56, с. 10].

К. Пономарьова включає до змісту комунікативної компетентності такі елементи:

- уміння представляти себе усно та письмово;
- уміння представляти свій клас, школу, країну;
- володіння методами взаємодії з оточуючими;
- уміння виступати з усними повідомленнями, ставити питання та коректно вести навчальний діалог;
- володіння різними видами мовленнєвої діяльності з розвиненою мовною компетенцією;
- уміння співпрацювати в групах та здатність до пошуку компромісів;
- володіння позитивними навичками спілкування у багатокультурному суспільстві, що базуються на розумінні історичних коренів і традицій різних національних спільнот і соціальних груп [56, с. 9].

Комунікативну компетентність необхідно формувати не тільки для офлайн спілкування, але і для онлайн, бо в сучасному суспільстві така форма спілкування є актуальною і необхідною. Але потрібно слідкувати, щоб онлайн спілкування не превалювало і не заміщувало повністю взаємодію і комунікацію офлайн, бо у учнів повинно бути різноманіття способів спілкування.

Вміння комунікувати з іншими має велике значення для самореалізації будь-якої людини. Відсутність навичок комунікації – зупиняє внутрішній розвиток особистості, вона не може ефективно спілкуватися з однолітками, іншими людьми, навчатися, реалізувати себе в житті, і загалом їй важко адаптуватися до соціуму.

Успіх в опануванні мови – це запорука успіху в шкільному навчанні та загальному розвитку взагалі. Саме через мовлення, перед школярами відкривається широкий світ науки і життя. Для досягнення успіхів у цій справі необхідна систематична та кропітка робота [78, с. 7].

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для залучення учнів до комунікативної діяльності. Цей вік є сприятливим для забезпечення комунікативної активності, оскільки провідною мовленнєвою діяльністю молодших школярів є усне мовлення. У цьому віці ефективно формуються початкові уміння мовленнєвої культури, під якою розуміємо знання норм літературної мови, уміння будувати висловлювання відповідно до мети спілкування, дотримання правил спілкування (один відповідає — решта слухає), оцінювання відповіді однокласника після її завершення, правила співпраці в групі, в парі. Тому, формування комунікативної компетентності має гармонічно працювати з дидактичною системою, яка забезпечує розвиток особистості, її активної життєвої позиції на всіх етапах навчання. Адже формування світогляду, розвиток пізнавальної активності й самостійності значною мірою залежить від того, наскільки школярі володіють рідною мовою, мовленнєвими вміннями й навичками [56, с. 10 – 11].

1.2. Особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання

Початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних

особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [19, с. 1-2].

Опанування мовою й мовленням – складний процес, який залежить від вікових та індивідуальних особливостей школярів, соціальної ситуації їхнього розвитку, проектування розвивального комунікативно-мовленнєвого середовища, а також використовуваних вчителями у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) педагогічних технологій, спрямованих на формування різних видів мовленнєвих та комунікативних компетенцій (фонетична, лексична, граматична, діалогічна, монологічна) [62, с. 19-20].

Згідно з статтею 12, Закону України «Про освіту», під час навчання в учнів повинні сформуватися різні ключові компетентності, які необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти [24, с.16-17].

Згідно Державного стандарту початкової освіти, спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння

конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [19, с. 3] .

Отже, можна дійти висновку, що необхідно формувати в учнів комунікативну компетентність, бо це зазначено в Законі України «Про освіту» та Державному стандарті початкової освіти, які є обов'язковими до виконання законодавчими актами [24; 19].

Слід враховувати, що ефективність формування комунікативної компетентності значною мірою залежить від врахування психологічного розвитку та розумових здібностей учнів кожного вікового мікроперіоду. Варто брати до уваги, що в учнів 1-2 класів сприймання переважно мимовільне, фрагментарне, а в 3-4 класах, тобто під час другого вікового мікроперіоду, стає більш керованим, цілеспрямованим. Учні 1-2 класів, не помічають суті за деталями, називають другорядні ознаки замість головних, часто змішують схожі, близькі, але не тотожні предмети та їх властивості. Проте, вони з готовністю підходять до отримання нових вражень, цікавих знань. В учнів переважає наочно-образна форма пам'яті, вони швидше запам'ятовують побачені конкретні відомості, події, предмети, факти, ніж словесний матеріал. У їхній пам'яті краще зберігається те, що задіяне в процесі активної навчальної діяльності, з чим пов'язані їхні інтереси та потреби. Учні 3-4 класів, краще усвідомлюють фактичний матеріал текстів, можуть виділити найсуттєвіші особливості об'єктів, порівняти, зіставити їх. Увага в них, зменшується з мимовільної на користь довільної за умови створення атмосфери для цілеспрямованої діяльності, за якої школярі привчаються керуватися самостійно поставленою метою [56, с. 12–13].

Уміння адекватно сприймати усне мовлення, аналізувати й оцінювати його, є також важливим компонентом володіння мовою. Нещодавно ці навички переважно стосувалися вивчення іноземних мов. Однак недоліком у розвитку цих навичок було їх фрагментарне, несистематичне вивчення. Наприклад, у попередніх шкільних програмах вимагалось окремо розвивати навички читання, письма та говоріння. У передмові до цих програм зазначалося, що «на уроках

мовленнєвої діяльності важливо створювати ситуації, що спонукають учнів до активної мови. Для цього використовуються різноманітні ігри, де визначається місце дії, співрозмовники та мета висловлювання» [55, с. 5]

Критеріями сформованості комунікативної компетентності молодшого школяра є свідчення того, що здобувач освіти:

- взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду;
- висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови;
- досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх [19, с. 4].

Найвідоміші інтерактивні форми та технології, які використовуються в початковій школі: рольові ігри, проекти, змагання, конкурси тощо. Також широко застосовуються прийоми інтерактивного навчання в традиційних формах навчальної діяльності – робота в парах, малих групах, «мозковий штурм», «мікрофон», «незакінчене речення» та ін. Для розвитку навичок спілкування в групі та формування вмінь вести дискусію ефективною є технологія «Два-чотири-всі разом». Допомогає в вправленні висловлювання та вмінні слухати чужі погляди, аргументи, характеристики речей, ознайомлення з різними підходами. Така технологія застосовується з метою обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій; для збирання інформації з певної теми; для інтенсивної перевірки обсягу і глибини наявних знань; для розвитку вмінь аргументувати власну позицію [21, с. 217-218].

Комунікативну компетентність формують на різних уроках, але найбільше – на уроці читання.

Для формування комунікативної компетентності необхідно зробити уроки цікавими, з різними формами організації навчальної діяльності. Урок читання

потрібно створити таким, щоб кожен учень зміг прийняти участь, висловитися, проявити себе.

Досить цікавою і ефективною для учнів є технологія «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу». У ході якої група з 3-5 осіб веде дискусію за обраною темою в присутності аудиторії. Глядачі вступають в обговорення пізніше: вони висловлюють свою думку або задають питання учасникам бесіди. «Ток-шоу» дає можливість чітко висловити різні точки зору за заданою темою, але для цього основні учасники обговорення повинні бути добре підготовлені [21, с. 218].

На думку К. Пономарьової, процес формування і розвитку комунікативної компетентності у молодших школярів передбачає: засвоєння знань про способи взаємодії з оточуючими; оволодіння вміннями і навичками використовувати засоби мови в усному мовленні; розвиток діалогічного і монологічного мовлення; оволодіння культурою усного і писемного мовлення; оволодіння різними соціальними ролями; формування вміння критично оцінювати думки і дії інших людей тощо [56, с. 9–10].

На думку І. Олійник, ефективне формування цієї компетентності потребує залучення учня до різноманітних видів мовленнєвої активності в реальних чи змодельованих комунікативних ситуаціях, що відповідають її віковим особливостям і пізнавальним інтересам [22, с. 24].

Ефективним, для формування в учнів комунікативної компетентності є використання різних інтерактивних, групових, індивідуальних, ігрових, проектних технологій, які на жаль використовуються епізодично в сучасному освітньому середовищі.

На уроках читання для молодших школярів, можна використовувати ігрові технології з розвитку комунікативної компетентності, так навчання буде різноманітне, цікаве і корисне.

Для ефективного використання ігрових технологій у навчанні молодших школярів є кілька рекомендацій:

- використання гри на різних етапах уроку: на етапах мотивації, закріплення матеріалу та рефлексії, щоб покращити засвоєння знань і розвивати комунікацію;
- організація активної групової роботи в ігровому процесі, що сприяє розвитку колективних навичок;
- підтримка емоційної безпеки, де діти відчують, що їхні ідеї і почуття цінуються [41, с. 77].

В ігровій формі першокласники опановують інтонування речень, забарвлюючи їх різними емоційними відтінками, вчать володіти невербальними засобами ведення діалогу-розповіді та діалогу-бесіди. Велику увагу дітей слід привертати до засвоєння форм звертання, які властиві українській мові, відпрацьовувати використання етикетних форм мовлення та слідкувати за їх вживанням у щоденному спілкуванні, навчальному та ситуативному. Таким чином, молодші школярі не тільки розвивають своє мовлення, але й вчать співпрацювати, практично взаємодіяти один з одним. Це позитивно впливає на мікроклімат у класі, спільна діяльність об'єднує дітей, формує комфортну психоемоційну атмосферу. Розвиток діалогічних умінь стимулює формування вольових якостей дитини, покращує пам'ять, розвиває мислення, увагу та сприяє інтелектуальному та культурному зростанню, оскільки психічний розвиток дитини безпосередньо пов'язаний з розвитком мови. Про це свідчать і дослідження вченої Н. Сіранчук, яка вважає, що формування активного мовлення слугує «основою для всього психічного розвитку дитини і, зокрема, для розвитку спілкування й діалогу з іншими» [67, с.152].

Процес формування комунікативного мовлення першокласників передбачає розвиток у них умінь будувати діалог. Розпочинається ця діяльність на зразках казок, оповідань, віршів, де наявна розмова двох осіб. Спочатку учням пропонується відтворити діалог. Важливо мотивувати діяльність першокласників: наприклад, запропонувати їм уявити себе в ролі акторів. Пізніше діти вчать будувати діалог за певною опорою: за поданим початком,

за репліками одного зі співрозмовників, за ситуативними ілюстраціями [50, с. 3].

Діалогічні вміння знаходить своє відображення у здатності учня початкової школи:

- формулювати запити інформації;
- повідомляти необхідну інформацію у відповідності до отриманого запиту;
- повідомляти інформацію задля її подальшого обговорення та аналізу;
- реагувати на повідомлення, виражаючи/висловлюючи згоду/незгоду, схвалення, уточнення, сумніви тощо [15, с. 22].

Тому, так важливо, щоб учні використовували ці дві форми мовлення. Протягом розвитку монологічного і діалогічного мовлення, в учнів формуються комунікативні вміння та навички. У школі, ціленаправлено їх формують на уроках читання.

У розвитку усного мовлення (діалогічного й монологічного) доцільно широко використовувати роботу в парах і невеликих групах, яка дає можливість висловитись більшості учнів класу. При цьому важливо прищеплювати школярам культуру спілкування, яка виявляється не тільки в доречному використанні формул мовленнєвого етикету, а й в умінні уважно слухати співрозмовника; призупиняти своє мовлення, щоб дати можливість висловитись іншому; погоджувати свої репліки з тим, що сказав співрозмовник; в умінні сказати йому добре слово, висловити критичне зауваження в такій формі, щоб нікого не образити та ін. [50, с. 5].

Розвиток мовлення на уроках української мови та читання у молодших школярів передбачає формування вмінь сприймати, запам'ятовувати, відтворювати та створювати зв'язні висловлювання різних типів і стилів, що безпосередньо пов'язано з діяльністю пам'яті. При створенні зв'язного висловлювання, чи то усного, чи письмового, учням необхідно спиратися на два ключові елементи довготривалої пам'яті:

- 1) активний лексичний та граматичний запас;
- 2) знання та уявлення, які були сформовані в різні етапи життя [13, с. 52].

Для формування і розвитку комунікативної, читацької, мовленнєвої компетентності, обов'язково потрібно в школі на уроках української мови та читання використовувати підручники за двома типовими програмами, які затверджені МОН і розроблені під керівництвом:

1. Савченко О. Я. для 1-2 класів [69];
2. Савченко О. Я. для 3-4 класів [70];
3. Шияна Р. Б. для 1-2 класів [71];
4. Шияна Р. Б. для 3-4 класів [72].

За цими програмами розроблено багато підручників, за якими працюють вчителі початкових класів. Ці підручники допомагають в розвитку в учнів мовленнєвих компетентностей, навичок, умінь. Формують у дітей любов до читання, художніх текстів, вмінь аналізувати твори тощо.

Хочемо зазначити, що цілком правомірно стверджувати, що повноцінного ефективного спілкування треба вчитися. Зауважимо, що воно – це не формулювання окремих речень, а передача цілісного певного смислу, акумульованого в тексті, де якість спілкування буде залежати від уміння володіти прийомами мовленнєвої діяльності. А отже, особливої значущості в суспільстві в наш час та навчанні учнів у сучасній школі набуває комунікативна компетентність, що диктується вимогами життя й визначається як ключова компетентність учнів початкової школи, що й зазначається в Державному стандарт [41, с. 74].

Однак, незважаючи на потужний потенціал описаних методів, у сучасній шкільній практиці існують численні бар'єри, що гальмують розвиток комунікативної компетентності. По-перше, це переважання монологічного стилю викладання, за якого більшість мовлення належить учителю, а не учням. По-друге, формалізація мовленнєвих завдань: учні частіше виконують тести, ніж вступають у реальний діалог. По-третє, слабка увага до розвитку діалогічного мовлення, здатності слухати, уточнювати, погоджуватись чи аргументовано заперечувати [22, с. 25].

У педагогічній практиці формування комунікативної компетентності молодших школярів вимагає створення багатовимірного комунікативного простору: простору мовлення, простору культури і простору взаємодії. У такому середовищі дитина не лише вчиться говорити правильно, а й набуває досвіду соціальної відповідальності, вміння чути інших, вести дискусію, доносити власну думку переконливо та з повагою. Комунікативна діяльність тут стає засобом самопізнання, морального вибору, виявлення громадянської позиції [22, с. 22].

Важлива роль у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів належить використанню компетентнісно орієнтованих завдань, які передбачають застосування мовних знань і мовленнєвих умінь у навчальних і життєвих ситуаціях [21, с. 219]. Таким чином, формування комунікативної компетентності молодших школярів набуває значення не лише як навчальна мета, а як педагогічна стратегія цілеспрямованого розвитку особистості, здатної до ефективної, толерантної й етичної взаємодії. Цей процес має ґрунтуватися на сучасних досягненнях педагогічної науки, психолінгвістики, теорії комунікації та філософії освіти, що підкреслюють значущість мови як інструмента мислення, соціалізації та творення демократичної культури повсякденного буття учня [22, с. 22 – 23].

1.3. Методика опрацювання художніх текстів на уроках читання

У початковій школі – читання є обов'язковим предметом і засобом навчання. Читання ефективно впливає на учнів, їх розвиток та формування компетентностей, зокрема читацьких та комунікативних, тільки за правильним, доцільно організованим навчально-виховним процесом [46].

Відповідно до стандарту початкової освіти, однією з ключових компетентностей молодших школярів є «вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного

самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [19, с. 4].

На уроці літературного читання, учні читають та аналізують художні твори, які формулюють в учнів крім читацької компетентності, ще і комунікативну, бо учні мають змогу висловити своє ставлення до прочитаного, сформулювати власну позицію до тієї чи іншої проблеми, питання тощо. На уроці учні дізнаються багато цікавого, формулюють власне бачення, нові знання про різних особистостей, подій, явищ тощо.

Робота з художнім словом на уроці читання органічно поєднується з творчістю учнів. Завдання читання художнього текстів диференціюються. Предметом цілеспрямованого аналізу художнього тексту є сприймання художньо-естетичного образу, усвідомлення ідеї твору. У системі навчання читання чіткою лінією проходить формування умінь самоконтролю під час читання, орієнтація на пізнання дитиною самої себе; на вільний вибір видів діяльності, що відповідає природі дитини, її бажанню діяти вільно, без примусу. Тематика творів відображає картину образів світу, естетичних, загальнолюдських цінностей. Це твори, у центрі яких – людина, сім'я, праця, Батьківщина, природа, мир [34, с. 97].

Урок читання не повинен обмежуватися тільки читанням та переказом художнього тексту, бо так учні його глибоко не зрозуміють та не запам'ятають, особливо коли за програмою багато різних творів. Тому необхідно зацікавити молодших школярів кожним твором, формувати в учнів комунікативну компетентність та розуміння прочитаного, щоб учні емоційно-ціннісно ставились до літератури і надовго запам'ятавали твори.

Аналізувати зміст художнього твору – це означає розглядати і пояснювати тему та ідею, покладені в його основу. Основна мета дитячого художнього твору – давати читачеві певні моральні уявлення, відкривати перед ним світ у художніх образах, викликати бажання у молодшого школяра наслідувати позитивні приклади [34, с. 98 – 100].

У процесі аналізу художнього твору необхідно враховувати деякі важливі аспекти:

- під час аналізу художнього твору в полі зору слід тримати образи, створені автором (у літературознавстві розрізняють образ-пейзаж, образ-річ, образ-персонаж);
- важливо донести до читача авторську позицію, ставлення автора до зображуваної події, героїв;
- проводити паралель між життям людей (образом) та картиною твору (історичним періодом);
- знайомити учнів з життям письменника;
- вчити розуміти учнів ідейну спрямованість твору;
- важливо звертати увагу на форму твору (засоби вираження, спосіб зображення) і вчити усвідомлювати формальні компоненти (тема, ідея) [61, с. 54].

Робота над художнім твором – це не лише спосіб пізнання навколишнього світу, а й формування духовної культури, виховання морально-етичних почуттів молодшого школяра [8, с. 11].

Відомий психолог Г. Костюк визначив розуміння тексту як опосередкований процес, який представляє собою виокремлення основних елементів, «сміслових віх» та об'єднання їх в єдине ціле. Він вимагає застосування різних прийомів: аналіз, синтез, структурування тексту, виділення головного, складання плану, переказ, відповіді на запитання тощо. На думку науковця, суцільний переказ тексту зовсім не є доказом його розуміння, адже запам'ятовування скоріше кількісний показник, ніж якісний. Якщо молодший школяр розуміє прочитане, то він знаходить суттєві зв'язки, диференціює випадкове, несуттєве, дає оцінні судження, зіставляє нове з раніше вивченим тощо [38, с. 56].

На думку І. Кравцової прочитати та осмислити художній твір означає дорівнятися до митця, тобто зрозуміти авторський задум твору. Тому вчитель має прагнути до точного формулювання авторської думки у творі, не варто

фантазувати та змушувати учнів бачити те, чого там немає і не може бути [42, с. 25].

На уроці читання молодші школяри під керівництвом вчителя вчаться не тільки читати, але й працювати за змістом художнього тексту, аналізувати його та розвивати різні компетентності, зокрема комунікативну компетентність.

Види опрацювання тексту, які визначають послідовні дії вчителя на уроці:

- підготовка учнів до сприймання твору;
- установка на цілеспрямоване сприйняття твору;
- первинне ознайомлення зі змістом твору;
- бесіда (з метою перевірки враження і усвідомлення змісту прочитаного);
- повторне читання для поглибленого осмислення тексту і читання за частинами;
- аналіз зображувальних засобів з виявленням мотивів поведінки героїв і оцінкою їх дій;
- складання плану прочитаного;
- переказ прочитаного;
- узагальнювальна (підсумкова) бесіда, що ставить за мету — закріпити розуміння теми, ідеї твору, його значення в пізнаванні оточуючої дійсності;
- робота над виразністю, яка триває протягом усього уроку [61, с. 54].

Процес розуміння художнього твору молодшими школярами є поетапним. Він розпочинається вже під час первинного сприймання художнього твору на слух або самостійному читанні. Подальше усвідомлення змісту відбувається у процесі багаторазового перечитування шляхом з'ясування смислу окремих слів, речень, загального враження від прочитаного. Основою глибокого проникнення у зміст, розуміння його внутрішніх зв'язків і відношень є смисловий і структурний аналіз. Після такої роботи над текстом читач буде підготовлений до діалогу за текстом, його творчого опрацювання [39, с. 35].

Метою смислового аналізу тексту і його інтерпретації (пояснення змісту твору) є досягнення усвідомлення та взаємозв'язку відношень чи головних ознак. Такий тип аналізу відбувається після цілісного емоційного сприймання

художнього твору. Він поглиблює чи коригує первинне сприймання твору, сприяє розвитку літературного мислення учнів, формує комунікативну компетентність, яка необхідна для усвідомлення внутрішнього світу головних героїв. Об'єктами смислового аналізу є мотиви вчинків, мова, композиція твору, характери дійових осіб, обставини подій, на які діти частіше за все не звертають увагу самостійно [63, с.7].

Важливо, щоб молодші школярі не тільки зрозуміли зміст твору, але й співпереживали героям, вміли виявляти їхні риси характеру, мотиви вчинків, взаємозв'язки між персонажами. У цьому контексті вчителю необхідно використовувати різноманітні методи та прийоми, які допоможуть учням зрозуміти і відчувати настрій твору, його емоційне забарвлення. Це можуть бути бесіди, інсценізації, ігрові ситуації, які сприяють створенню емоційного зв'язку між молодшими школярами та персонажами твору [37, с. 125].

Ще однією важливою особливістю є розвиток здатності до інтерпретації тексту. У початкових класах учні часто сприймають текст буквально, не завжди розуміючи метафоричність образів, приховані підтексти та символіку. Тому вчителю важливо поступово навчати учнів бачити у тексті не лише пряме значення, але й підтексти, алегорії, метафори, тобто те, що робить художній твір багатозначним та глибоким. Наприклад, вивчаючи казку, вчитель може звернути увагу учнів на символічне значення образів (вовк як уособлення зла, лисиця як символ хитрості тощо) [23, с. 22-33].

Характер персонажа виявляється в дії, у його вчинках і в значущих подіях, що відбуваються з ним [51, с. 29].

Зазначимо, що саме опис вчинків, дій персонажів привертає увагу маленьких читачів, особливо якщо вони є близькими їхньому життєвому досвіду [80, с. 14].

Усі художні твори, призначені для сприйняття органами почуттів, саме завдяки їм передається зміст твору. Таким чином, безпосередня сфера дії художнього твору – це емоції людини, а, оскільки можливість відчувати почуття та емоції – це психічний процес, то художній твір, впливаючи на психіку,

впливає і на особистість в цілому. Тому в основі афективно-вольової реакції у молодших школярів лежить почуття [51, с. 29].

Метою опрацювання художнього тексту — знаходити ту інформацію, яка необхідна, глибоко розуміти зміст прочитаного і усвідомлювати, як дану інформацію можна використати в повсякденному житті [81]: учні мають продемонструвати свої здатність аналізувати інформацію, аргументувати свої думки, ефективно спілкуватися, виявляючи, інтерпретуючи та розв'язуючи проблеми в різноманітних ситуаціях і контекстах [44, с. 34]. Ці вміння необхідні, як у школі, так і в повсякденному житті, щоб уникнути проблем із знаходженням, розумінням, критичним аналізом інформації [81].

Потрібно пам'ятати, що етап читання вчителем перший раз художнього твору дуже важливий, бо:

- від того, як буде сприйнятий учнями твір під час первинного ознайомлення з текстом, чи зацікавить він їх, які емоції викличе, залежить ступінь засвоєння його моральноетичного змісту, якості аналізу і виховний вплив;
- від того, як прочитає твір учитель, на чому розставить акценти, до чого приверне увагу учнів, залежить їхнє ставлення до змісту прочитаного, що саме викликає у них позитивні емоції, співчуття, а що – негативне ставлення, засудження [10, с. 2].

Важливо, щоб художні тексти, які педагог опрацьовує з учнями, за своїм змістом та тематикою задовольняли комунікативні потреби, вік, інтереси, навички та вміння кожного учня з класу. Тексти мають бути нескладними і зрозумілими для молодших школярів. Необхідно навчити учнів під час роботи з художніми творами, користуватися різними довідниками, коментарями, поясненнями, висновками, а також постійно обговорювати з ними прочитане та виділяти найголовніше і корисне для учнів [77].

Метою вивчення української мови та літератури, ... є формування комунікативної, ... компетентності; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і

національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво творчих здібностей [19, с. 6].

Вчитель знайомить учнів з художнім текстом під час всього уроку читання, але ґрунтовне опрацювання твору проходить на етапах глибокого аналізу та вторинного синтезу змісту прочитаного. Ці два етапи формують в учнів глибокі знання, розуміння та навички аналізу почутого та прочитаного художнього тексту [47].

Під час ґрунтового (глибокого) аналізу художнього твору, вчитель з учнями аналізуючи прочитане визначає:

- тему художнього тексту;
- основну думку (ідеї);
- головних, другорядних, епізодичних героїв твору;
- опис або аналіз зовнішнього вигляду, вчинків, характеру, поведінки персонажів;
- послідовність дій, причинно-наслідкових зв'язків у творі [77].

Зацікавити учнів до читання, спілкування за змістом прочитаного можливо, якщо створити відповідні комфортні умови для навчання в школі та вдома, проводити цікаві різноманітні заняття, театралізовану діяльність за змістом прочитаних художніх текстів, і тоді молодші школяри будуть глибоко розуміти прочитане, що за типовими освітніми програмами важливо під час опрацювання творів.

Вторинний синтез — етап роботи, який пропонує узагальнення за твором, його перечитування і виконання учнями творчих завдань на основі прочитаного. Мета: розкриття авторського задуму твору, уточнення ідеї твору та допомога учням в усвідомленні їх читацької позиції [61, с. 60].

Під час вторинного синтезу художнього твору, вчитель з учнями опрацьовує художні твори та використовує під час уроку читання: бесіди, дискусії, проблемні та «провокаційні» запитання, «тонкі та товсті питання»,

«інтерв'ю» та інші прийоми роботи з розвитку комунікативної компетентності. За допомогою цих прийомів, вчитель може дізнатися про враження учнів від прочитаного, їх розуміння змісту художнього тексту [47].

На етапі вторинного синтезу домінує робота з узагальнення основних рис головних і другорядних персонажів, оцінка їх вчинків, визначається емоційно-оцінне ставлення учня до змісту твору, його героїв [40, с. 1].

На етапі вторинного синтезу художнього твору, учні можуть творчо працювати з текстом, наприклад: додавати персонажів, змінювати сюжет, переказувати текст з іншої позиції, імпровізувати під час інсценізації тощо. Під час роботи з художнім текстом, вчитель може використовувати проблемні питання за змістом прочитаного, в яких учням необхідно пов'язати зміст, проблеми, ситуації, героїв, вчинки у творі з власним життєвим досвідом [77].

Так, учні зможуть проїнятися твором і глибше зрозуміти його зміст, поставлять себе на місце героїв і найкращі рішення можуть використати у власному житті. Читання може бути не тільки цікавим захопленням, але і вірним помічником у вирішенні тих питань, які учні не знають як правильно вирішити, і тому можуть брати приклад з героїв твору. Тому, необхідно пам'ятати, що дорослі повинні контролювати те, що учні читають, бо також вони можуть брати в приклад і не дуже добрі вчинки і дії аморальних головних або другорядних героїв. Необхідно, під час читання аналізувати дії і вчинки, характер, ситуації героїв, і проговорювати, хто правильно, а хто не правильно здійснив вчинок, вирішив те чи інше питання тощо.

Через ставлення молодших школярів до героїв художнього твору, до описуваних подій у неї формуються певні уявлення про навколишній світ, закони людського життя, морально-естетичні почуття, правила й етичні норми поведінки. Тобто, якщо герой твору справив на учня позитивне враження, то він намагатиметься наслідувати його у вчинках і стосунках з людьми. Таким чином, формуючи оцінні судження в учнів, ми водночас виховуємо їх у морально-етичному плані, збагачуємо їхній морально-етичний досвід [10, с. 3].

Читання повинно приносити не тільки радість, але і користь. Читання художніх творів формують в учнів комунікаційні навички, критичне мислення (аналіз прочитаного, відповіді на питання вчителя), підвищують творчий потенціал, покращують пам'ять, увагу, уяву, читацьку компетентність, емоційний інтелект і багато іншого.

На уроках читання в учнів формується і розвивається увага, уява, пам'ять, комунікативна компетентність, вміння працювати в парах чи групі, вміння висловлювати власну думку, навіть якщо вона не така, як в інших, впевненість к собі, критичне мислення.

Критичне мислення - це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати, самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино вірне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції [17, с. 10].

За допомогою критичного мислення учні можуть розуміти, де герої твору вчинили правильно, а де — ні; аргументувати власну позицію, уміти сумніватися в отриманій інформації та відрізнити правдиву від хибної.

Сучасний урок літературного читання, з одного боку, має обов'язкові компоненти, оскільки будується на відповідному навчальному матеріалі, втілює конкретний замисел учителя, враховує індивідуально психологічні особливості учнів, з іншого — йому притаманні гнучкість і рухомість структурних елементів, тому що він пронизаний імпровізацією вчителя, який реагує на читацькі враження дітей, на їхні висловлювання і запропоновані версії прочитаного тексту [40, с. 6].

Отже, на уроках літературного читання молодші школярі ознайомлюються з художніми творами, які сприяють розумінню ними змісту найважливіших загальнолюдських і національних цінностей. Усвідомлення значення цінностей на уроках читання відбувається й у процесі бесіди, аналізу художнього твору; під час розкриття теми твору і створення власного

висловлювання, переказу твору тощо. Художня література є об'єктом вивчення на уроках літературного читання, першоосною для цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження нами було проаналізовано теоретичну основу формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання.

Ми розглянули і проаналізували сутність поняття «комунікативна компетентність» і фахівців, хто вивчав це питання.

Під час дослідження ми виявили і обґрунтували особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання.

У дослідженні ми розглянули та проаналізували методику опрацювання художніх текстів на уроках читання.

Отже, під час нашої кваліфікаційної роботи було розглянуто та проаналізовано теоретичну основу формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

2.1. Аналіз чинної програми та підручника

У дослідженні будемо аналізувати типову освітню програму для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, яка розроблена відповідно до закону України «Про освіту» [24] та Державного стандарту початкової освіти [19]. У освітній програмі визначені змістові лінії, очікувані результати навчання, зміст до кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. У програмі зазначено навчальний план, який визначає тижневий обсяг навчального навантаження здобувачів освіти. Програма, як і початкова освіта, поділена на два цикли: адаптаційно-ігровий (1-2 класи) та основний (3-4 класи), які є першим рівнем повної загальної середньої освіти. Тому, необхідно враховувати в освітній діяльності індивідуальні вікові особливості розвитку та потреб учнів з двох циклів, і ці знання та програма допоможе у подоланні розбіжностей у навчальних досягнень між двома віковими циклами [70].

Типова освітня програма реалізує вимоги Державного стандарту початкової освіти, який ґрунтується на компетентнісному підході, і це підвищує якість навчальної діяльності вчителя з учнями. Освітня програма О. Савченко побудована на принципі дитиноцентризмі, бо формує в учнів комунікативні компетентності і здібності, враховує кожного молодшого школяра психофізіологічні особливості, потреби, вміння, інтереси [2].

«Зміст програми має потенціал для формування у здобувачів таких ключових компетентностей:

- вільне володіння українською мовою
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;

- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов’язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність» [70, с. 1-3].

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв’язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми [24].

Про ключові компетентності та вміння зазначено в типовій освітній програмі, яку ми аналізуємо та у Законі України «Про освіту» (стаття 12).

У нашому дослідженні ми будемо звертати увагу на компетентність з вільного володіння українською мовою та вміння висловлювати власну думку усно; логічно обґрунтовувати свою позицію; розв’язувати проблеми та співпрацювати з іншими людьми під час комунікації.

У Типовій освітній програмі є навчальний план для 3 – 4 класів містить такі навчальні предмети/інтегровані (інваріантний складник): українська мова; літературне читання; іноземна мова; математика; я досліджую світ; дизайн і технології; інформатика; мистецтво; фізична культура.

В освітній програмі є варіативний складник: додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей; кількість навчальних годин на тиждень, що фінансуються з державного бюджету (без урахування поділу на групи); гранично допустиме тижневе / річне навчальне навантаження учня.

У Типовій освітній програмі для 3-4 класів О. Савченко, вся мовно-літературна галузь складається з двох основних предметів: «Українська мова», «Літературне читання».

У кваліфікаційному дослідженні ми проведемо аналіз саме навчального предмета «Літературне читання» за типовою освітньою програмою О. Савченко.

Відповідно до мети і завдань предмета «Літературне читання» визначено такі змістові лінії:

- «Пізнаємо простір дитячого читання» — створює передумови для ознайомлення учнів 3-4 класів з різноманітною за темами і жанрами дитячою літературою, з різними видами довідкових, навчальних і медіатекстів, способами здобуття інформації у сучасному медіапросторі;

- «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного» — охоплює такі основні змістові блоки: удосконалення й розвиток якісних характеристик технічної і смислової сторін навички під час читання вголос і мовчки; самостійне застосування мовленнєвих та позамовних засобів художньої виразності; оволодіння, з поступовим нарощуванням ступеня складності, прийомами смислового читання (прийоми самостійного розуміння лексичного значення слів, словосполучень; повноцінного усвідомлення в тексті фактичної, концептуальної, підтекстової (з допомогою вчителя) інформації); застосування видів читання: аналітичного, переглядового, вибіркового відповідно до мети читання;

- «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого» — спрямована на формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися з іншими людьми в діалогічній і формі заради досягнення певних життєвих цілей;

- «Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів» — передбачає цілісне сприймання учнями художніх, науково-художніх текстів, їх аналіз, інтерпретацію з використанням літературознавчих понять (практично); формування умінь висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним,

критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду;

– «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою» — передбачає формування і розвиток в учнів прийомів розрізнення дитячих книжок за жанрово-тематичними ознаками, типом видання (книжка-твір, книжка-збірка, довідник, словник і т.ін.); прогнозування орієнтовного змісту книжки (твору) з опорою на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат; прийомів самостійного вибору книжок з використанням інформаційних ресурсів дитячої бібліотеки; умінь зв'язно висловлювати власні емоційно-оцінні враження щодо змісту прочитаного, складати короткий відгук на прочитану книжку та інше;

– «Досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією» — має на меті формування і розвиток в учнів понять про різні види медіа та використані в них вербальні і невербальні засоби впливу на читача; формування умінь і навичок 19 сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами; виражати себе і спілкуватися з іншими за допомогою власних медіапродуктів;

– «Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти» — передбачає розвиток уяви, художньо-образного мислення і мовлення дітей, оволодіння вербальними і невербальними засобами створення творчих продуктів з різним ступенем самостійності (зміни, доповнення, продовження тексту, ілюстрування; участь в інсценізаціях, дослідницьких проектах; складання есе, казок, віршів, закличок, загадок, оповідань та інше)» [70, с. 17-19].

Реалізувати змістові лінії освітньої програми з предмета «Літературне читання» можна за допомогою різних творчих і комунікативних, мовних, дослідницьких завдань, читання, вивчення віршів, усвідомленого обговорення прочитаного.

Привчати змалечку до читання, любові до книг, особливо роблячи читання цікавим, можна батькам запропонувати читання, як приємне проведення часу з

дитиною і на власному прикладі дорослих демонструвати цей вид розвитку і навчання, як корисного і творчого заняття.

За предметом «Літературне читання» реалізуються різні змістові лінії програми, за допомогою читання, регулярної читацької та комунікативної, пізнавальної діяльності вчителя з учнями, як індивідуально, так і колективно.

Під час такої роботи, необхідно враховувати інтереси, здібності, потреби учнів. Спостерігати за діяльністю учнів, їх колективної та творчої роботою, за потребою допомогти вирішити або розібрати спірні питання, і підвести до правильного рішення, критично поміркувати, хто хоче, або кожен учень або група поділяться своєю гіпотезою щодо конкретного питання, виконують творче завдання, проект.

У програмі описані результати та зміст навчання за кожною змістовою лінією та окремо для 3 і 4 класів (с. 19 – 31 за програмою).

У програмі, описані очікувані результати та зміст навчання за кожною змістовою лінією та окремо для 3 і 4 класів (сторінки 19 – 31 за програмою).

У програмі описані два види оцінювання учнів 3-4 класів:

- формувальне оцінювання (безперервний процес оцінювання учнів для навчання, бо він допомагає учням зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, а вчителям спостерігати та керувати навчальним процесом, за допомогою різних неформальних технік, а не методом балів);
- підсумкове оцінювання (зіставляються навчальні досягнення учнів з очікуваними результатами, які визначає програма, та аналізують для розуміння, як і куди коригувати навчальний процес, діяльність учнів, що для них складно, а що ні).

Отже, ця програма створена спеціально для учнів 3 – 4 класів, і за темою нашого дослідження, нас особливо цікавить предмет «Літературне читання», за яким визначено мету, завдання, сім змістових ліній, окремо для 3 і 4 класів (з очікуваними результатами та змістом навчання).

Міністерством освіти і науки України рекомендовано багато різних підручник з української мови та читання для 3 класу, з яких вчитель обирає

найкращі, які можна придбати, або залишились з минулих років, і відповідають типовій освітній програмі. Тексти повинні відповідати віку, можливостей розвитку учнів та зацікавлювати, краще щоб було побільше творчих та нестандартних завдань.

Підручник «Українська мова та читання» Алла Савчук (2020 р., 3 клас, 2 частина) [65], який написаний відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко.

У підручнику [65] містяться твори різних жанрів: малі фольклорні, вірші, оповідання, казки, статті, легенди, медіатексти тощо. Прозових творів більше, ніж поетичних.

Підручник складається з дев'яти розділів:

- «Осінь наша, осінь — неба ясна просинь»;
- «Наша слава — Українська держава»;
- «Оповідання про дітей»;
- «Кожне відкриття — це чиєсь захоплення»;
- «До казки приказка годиться»;
- «Давня і сучасна байка. П'єси»;
- «Поезія — це завжди неповторність»;
- «Зеленим променем весна повідмикала води»;
- «Найдорожче, що ми маєм, — це дружна і міцна сім'я».

У розділах є різні завдання, зокрема для розвитку комунікативної компетентності.

Перший розділ починається з вірша «У школу» (с. 4) та після нього питання за змістом, завдання прочитати його виразно перед однокласниками, що формує вміння читати перед аудиторією, з інтонацією, а інших уважно слухати. Містяться питання щодо саморефлексії учнів.

У першому розділі є оповідання, вірші, акровірші, уривки з книг, загадки, народні прикмети, прислів'я і до кожного з них є різні творчі завдання, зокрема з розвитку комунікативної компетентності.

У першому розділі є такі завдання з розвитку комунікативної компетентності учнів: утворити прислів'я та пояснити їх значення (с. 5).

У цьому розділі є завдання на поєднання прислів'їв (с. 5), з поясненням, як учень їх розуміє, тут розвивається сприймання, розуміння, міркування, критичне мислення та мовлення. А також, у багатьох текстах, потрібно після прочитаного, дати відповідь на питання в кінці творів: «Один день із життя вчительки» (с. 5 – 6); «Аби швидше почути дзвоник» (63, с. 7); «Вірний друг» (с. 8); «Осінь» (с. 14); «За порогом осені» (с. 15 – 17) тощо.

У розділі «Осінь наша, осінь — неба ясна просинь», на сторінці вісім є вірш «Вірний друг» і після нього питання за змістом вірша: Про що вірш? Чому саме такий заголовок у вірша? Чому дзвінок є вірним другом Іванка?

А також, творче, креативне завдання, дібрати інший заголовок та заповнити таблицю порівняння цього вірша з оповіданням «Аби швидше почути дзвінок» (с. 7 підручника). І за цим оповіданням є завдання поставити один одному питання, тобто тут вже учні вчать за прочитаним ставити питання і працювати разом, один ставить питання, а інший відповідає, і навпаки, вчитель слідує, слухає і коригує, допомагає за потреби у завданні.

На (с. 23) є завдання для самостійної перевірки своїх знань учнями за першим розділом.

Другий розділ «Наша слава — Українська держава» (с. 23) починається з прослуховування пісні «Козаки Поділля» за QR-кодом та вірша «Про козаків». Є завдання на утворення прислів'їв української тематики (с. 24) та необхідно, щоб учні пояснили їх значення. У цьому розділі є вірші, загадки, легенди, біографічні дані відомих людей, статті, уривки тексту з вільних інтернет-джерел. У підручнику є тлумачення поняття — легенди (с. 24) та приклади легенд, які учням пропонують прочитати і відповісти на питання під текстом.

Приклади легенд: «Про козака Щербія» (народна легенда, с. 24 – 25); авторська легенда за Лесею Храпливою-Щур «Вишивані квіти» (с. 26) тощо. Другий розділ підручника, пропонуються учням створити асоціативну

павутинку зі словом Україна та збагатити своє мовлення за допомогою прислів'їв про Україну та завдання дібрати самостійно ще прислів'їв (с. 29).

У підручнику містяться статті з вільних інтернет-джерел, після яких є питання, учні читають текст, намагаються зрозуміти, запам'ятати, і відповідають на питання. Статті: «Леонід Каденюк» і також після всіх завдань є прислів'я, для збагачення мовлення учнів (с. 31); «Соломія Крушельницька — гордість України та після тексту пропонується переглянути відео «Соломія Крушельницька — найвидатніша співачка світу» та послухати українську народну пісню «Ой летіли білі гуси» у виконанні Соломії Крушельницької за QR-кодом та в кінці заповнити подану табличку (с. 32 – 33).

У підручнику пропонують переглянути виставку художників за посиланням з QR-коду, де відео «Добрі звірі Марії Приймаченко» та поміркувати і відповісти на питання нижче та прочитати статтю «Марія Приймаченко», відповісти на питання після тексту та попрацювати з репродукцією картини Марії Приймаченко «Галочка літає, господаря шукає» (с. 36 – 37).

У розділі є завдання, після тексту Дендропарк «Софіївка» та питань після нього, самостійні та творчі завдання — провести дослідження щодо традиційних фестивалів міста Кам'янець-Подільський; скласти афішу, назву фестивалю та особливості; підібрати матеріали для створення лепбука «Незвичайна Україна» (с. 40).

Третій розділ «Оповідання про дітей» підручника, починається з тлумачення поняття «оповідання» та продовжується оповіданням Ольги Лапушеної «Мій улюблений пес Бруно», питаннями після тексту, та завданнями: підготувати розповідь про свого домашнього улюбленця або в інтернет-джерелах знайти і підготувати розповідь про тварин-рекордсменів чи досягнення тварин; переказати прочитане близько до тексту (зазначено правило переказу тексту) і скласти план за оповіданням (с. 43 – 44).

У підручнику є завдання, за заголовком тексту «Кривенька качечка», висунути припущення, про що і кого буде текст і відповісти на питання після твору (с. 46 – 47).

В третьому розділі є тлумачення поняття «повість» і пропонується уривок із повісті Всеволода Нестайка, а саме «Їдемо на «Бережок»!», відповісти на питання після тексту і охарактеризувати головного героя за алгоритмом в підручнику (с. 52 – 55).

Четвертий розділ підручника під назвою «Кожне відкриття — це чиєсь захоплення», починається з читання та відгадування загадки і далі текст статті з вільних інтернет-джерел «Історія першої парасольки», питання до тексту та тести до статті, для перевірки уважності, сприймання, розуміння, запам'ятовування змісту твору (с. 57 – 58).

У цьому розділі є і читання статей, і перегляд відеофільму «Виробництво LEGO» за QR-кодом (с. 60).

П'ятий розділ «До казки приказка годиться» підручника (с. 62), починається з читання української народної казки «Як пан гавкав на старого пня» і відповісти на питання після тексту, запропонувати синоніми до двох зазначених слів (с. 62 – 63).

Далі, необхідно скласти і прочитати прислів'я, та поміркувати, яке з них може бути заголовком, назвою до казки (с. 64). У цьому розділу, є завдання прослухати казку «Іван-Побиван» за посиланням QR-коду (с. 66).

У підручнику [65], перед читанням казки, учням пропонується переглянути відео «Кажани» і сказати, що нового та цікавого дізналися після його перегляду? (с. 70). Потім учні читають назву казки і кажуть, як вони вважають, про що буде йтись у тексті? Приклад казок: «Чому кажани не з'являються вдень» (індійська народна казка, с. 70 – 71); «Королева-Лебідка» (литовська народна казка, с. 72 – 74); «Як собака перетворився на чайник» (японська народна казка, с. 75 – 76) та після кожного тексту поданні питання за змістом, на які учням, потрібно дати відповідь.

Шостий розділ «Давня і сучасна байка. П'єси» підручника починається з тлумачення поняття «Байка»; учні слухають байку та називають дійових осіб твору (с. 85).

Нижче, після тексту, потрібно прочитати байку Леоніда Глібова «Чиж та голуб», вивчити її напам'ять та проаналізувати байку за алгоритмом чи планом, який є в підручнику (с. 85).

За байкою «Рибалка з сопілкою», відповісти на питання за змістом твору та підготувати його інсценізацію (с. 86).

Після вивчення байки, учні вчать п'єси, і це починається з тлумачення поняття «П'єси». Після розуміння поняття, читають п'єси, в підручнику учням пропонуються такі: «Подаруй книгу бібліотеці» (с. 88 – 89); «Урок виховання» (с. 90 – 91), відповідають на питання після текстів та розігрують п'єси.

Сьомий розділ «Поезія — це завжди неповторність», починається з інформації «про поетичний твір» та роботи над віршем «Чесне слово!» (с. 93).

На іншій сторінці підручника є завдання з відео «Неймовірне перетворення» за QR-кодом (с. 94), виразним читанням вірша «Гусінь-фантазерка» (с. 94), роботою над віршем «Над колискою» (с. 95), питаннями до текстів та слуханням колискової Алли Мігай «Тане вечір, ніч близенько» за QR-кодом (с. 94).

У розділі є завдання з роботою над репродукцією картини української художниці Катерини Білокур «Квіти» та прослухати відео про життя Лесі Українки за посиланням QR-коду (с. 97). І далі схожі завдання.

Восьмий розділ називається «Зеленим променем весна повідмикала води» і починається з слуханням відеозвернення та декламування віршів Анатолієм Качаном за посиланням з QR-коду, потім вчитель з учнями працює над віршами «Зелений промінь»; «Весняний дощик» та разом відповідають на питання після текстів (с. 103).

У підручнику, за оповіданням «Їхній сад», необхідно учням відповісти на питання, опрацювати додаткову літературу та підготувати розповідь «Чому потрібно садити дерева?» (с. 104 – 106). Працювати над оповіданням «Стара

яблуня» (с. 106 – 110); «Весна іде!» та скласти хмару слів на тему «Весна» (с. 110 – 111).

Для учнів в розділі є оповідання «Лесина квітка», за яким учні повинні відповісти на питання та виконати невеликий тест, самоперевірку (с. 112 – 113). І також, є ще багато творчих і цікавих завдань.

Останній, дев'ятий розділ «Найдорожче, що ми маєм, — це дружна і міцна сім'я» підручника, починається з вірша Галини Удовиченко «Рідний дім», який потрібно учням прочитати, відповісти на питання нижче та прочитати вислови видатних людей, і один на вибір пояснити (с. 121).

На наступній сторінці, міститься оповідання «Щасливий день», але перед тим, як його читати, учням необхідно поміркувати про що ж, буде йтись в творі, з такою назвою? Учні можуть видвинути припущення, а після читання вони з вчителем перевіряють, припущення було вірним, чи ні?! (с. 122 – 124). Також, до цього тексту є різні завдання: створити асоціативну павутинку «День народження»; створити хмару слів із побажань до дня народження друга чи подруги; створити колективну листівку-привітання, всі ці завдання формують і розвивають в учнів колективність, творчість, креативність, бажання не тільки приймати, а й дарувати подарунки, не забувати і цінувати близьких, друзів (с. 122 – 124).

У цьому розділі є оповідання «Потяги», учні його читають, відповідають на питання за твором, пропонують свої заголовки до тексту, складають план та обговорюють класом, як можна далі розвивати події в оповіданні (с. 128 – 130).

На наступній сторінці пропонується вірш «Справи літа», який необхідно прочитати, відповісти на питання, вивчити напам'ять, та учням поділитися думками з класом щодо їхнього відпочинку влітку (с. 131).

В останньому розділі, міститься завдання з вправи асоціативний куш на слово «літо» за оповіданням «Літо-літечко» (с. 133).

У кінці всіх розділів є завдання для перевірок учнями своїх знань за розділами (с. 22; 42; 56; 61; 83 – 84; 92; 102; 120; 140).

Отже, ми проаналізували і з'ясували, що підручник складається з цікавих, різноманітних, творчих і креативних, нестандартних, інтерактивних методів та прийомів організації навчання. У ньому розміщено завдання для самостійного пошуку інформації в інтернет-джерелах, розвитку критичного мислення, міркування, пам'яті, формування комунікативної компетентності.

На думку фахівців, підручник «Українська мова та читання» Алли Савчук (2020 р., 3 клас, 2 частина) [65], відповідає Типовій освітній програмі для 3 – 4 класів О. Савченко [70], і є зразком для розвитку комунікативних, творчих та інтелектуальних здібностей молодших школярів.

2.2. Вивчення передового педагогічного досвіду

Під час педагогічної практики ми вивчали досвід, методичний арсенал багатьох вчителів, як саме організувати продуктивно навчальний процес, які прийоми і технології краще використовувати на уроках словесності.

У нашому дослідженні ми проаналізували досвід вчителів початкової школи Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради.

Для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання, Кривенко Тетяна Олександрівна — вчитель 1-Б класу (спеціаліст I категорії), у своїй діяльності використовує: стіну слів; хмаринку слів, наприклад:

Рис. 2.1.

Стіна слів

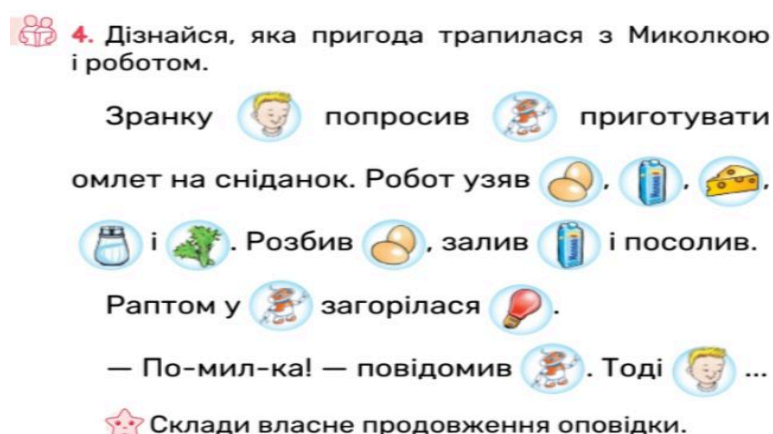
Хмаринка слів

Педагог використовує такі вправи: «зміни слово»; «доповни речення або придумай своє продовження історії і розкажи класу»; «дочитай речення»; «віднови букву»; «знайди помилку у слові»; «мікрофон»; «інсценування за ролями».

Тетяна Олександрівна на уроці використовує питання для відкритих відповідей учнів. Наприклад: «Що для вас значить слово Батьківщина?»; «Кого воно нагадує?»; «Складіть речення з цим слово і розкажіть сусіду по парті».

У своїй педагогічній діяльності, Тетяна Олександрівна використовує тексти, в яких крім слів, є й малюнки, які учні разом повинні проговорювати вголос під час читання вчителем або учнем, який вже вміє читати (Рис. 2.3.).

Розглянемо досвід роботи вчителя початкових класів Яновської Валентини Станіславівни (спеціаліст вищої категорії). Вчитель 3-А класу. У своїй педагогічній діяльності використовує різні способи читання, зокрема ланцюжкове, хорове, читання по ролях і після читання задає учням питання за змістом твору, дискусійні питання, розказати свій кінець твору або свої передбачення, що на їх думку буде далі у творі. Такі завдання, як за змістом твору задавати питання одне одному.

Вся робота проводиться всім класом, в малих групах або по парам.

Використовує вправи: інтерв'ю; мозковий штурм; незакінчені речення, стіна слів. Гру «Я почну, а ти продовжуй». Складання діалогу за поданою темою. Прийоми «Подумай – обговори з другом – поділися з класом»; «Ромашка Блума» (Хто головний герой твору? Чому він так вчинив? Що б відбулося, якби герой обрав інше рішення? або Обрав сторону зла? Чи подобаються вам вчинки головного героя? Чому? Як би ви вчинили на місці головного героя?).

Проаналізуємо педагогічний досвід вчителя початкових класів Залюбівської Наталії Анатоліївни, спеціаліст вищої категорії, вчитель 4-А класу.

У своїй педагогічній діяльності використовує:

- хмару слів;
- інсценування художніх творів за ролями або по діях;
- зображення змісту прислів'їв на малюнку з коментуванням та поясненням;
- створення сенкану.

Частіше використовують хмаринки слів; стіну слів, мікрофон, інсценування за ролями або по діях; різні способи читання та бесіди за змістом творів.

Отже, ознайомившись та проаналізувавши передовий педагогічний досвід вчителів початкової школи Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради, можна стверджувати, що в закладі освіти широко використовують різні технології, прийоми, завдання і приділяють велику увагу розвитку комунікативної компетентності.

2.3. Дослідно-експериментальна програма з формування комунікативної компетентності в учнів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання

З метою перевірки ефективності формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання проводилась дослідно-експериментальна робота на базі Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради протягом вересня-листопада 2025 року. У дослідно-експериментальній роботі були задіяні учні 3-А і 3-Б класів. Експериментальна робота проходила у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Мета констатувального етапу дослідження: виявити рівень сформованості комунікативної компетентності учнів. На початку дослідження пропонувалося анкетування, щоб визначити їх комунікативну компетентність, чи подобається їм спілкуватися, і чи легко їм це робити. Анкети подано у (Див. Додаток А).

Завдяки анкетуванню кожного учня після аналізу індивідуальних відповідей можна швидко дізнатися рівень сформованості його комунікативної компетентності. Анкетування дає можливість індивідуально оцінити кожного учня. Аналізуючи відповіді учнів, вчитель побачить загальну картину і рівень комунікативної компетентності усього класу. На основі проаналізованих відповідей учнів вчитель може підібрати спеціальні завдання, прийоми, методи для формування комунікативної компетентності молодших школярів.

З метою вивчення рівня сформованості комунікативної компетентності учнів 3 класу було використано такий метод: анкетування «Рівень сформованості комунікативної компетентності молодших школярів». Для перевірки рівня комунікативної компетентності 3 класу було запропоновано 10 питань, з яких 1-9 - закритого типу (питання мають готові варіанти відповідей, учні ставлять тільки позначки), та питання 10-е відкритого типу (учні формулюють власну відповідь). У анкетуванні участь прийняли 23 учня і до проведення експериментальної роботи були такі результати: високий рівень

комунікативної компетентності був у 21,7% учнів; середній рівень було у 52,2% учнів; низький рівень було у 26,1% учнів.

За результатом констатувального етапу дослідження можна побачити, що в класі є учні і з високим, і з середнім, і з низьким рівнем комунікативної компетентності. Найбільша кількість учнів із середнім рівнем комунікативної компетентності. Для учнів експериментального класу була розроблена спеціальна дослідно-експериментальна програма, яка складалась з 6 уроків в яких були завдання з підвищення комунікативної компетентності. Програма містила такі теми уроків (Таблиця 2.1.):

Таблиця 2.1.

Програма експериментального навчання

№ уроку	Тема уроку
1	Вірш «Диктант»
2	«Незрозумілі слова» (Любов Відута)
3	Василь Сухомлинський «Спляча книга»
4	Лідія Повх «У Бібліотеці»
5	«Кирило Кожум'яка (українська народна казка)
6	«Вечірник, Полуночник і Світанок» (українська народна казка)

У 3 класі проводились уроки, які включали в себе вправи та завдання з формування комунікативної компетентності під час опрацювання художніх текстів на уроках читання. Під час контрольного етапу дослідження будуть зіставлені результати комунікативної компетентності учнів констатувального етапу з контрольним етапом. Зіставлені результати дають можливість нам визначити, що дослідно-експериментальна частина є дієвою. Ми порівняємо зміни у результатах і зробимо висновки щодо підвищення рівня формування в учнів комунікативної компетентності.

2.4. Результати дослідження

Після проведення дослідно-експериментальної програми ми знову провели анкетування «Рівень сформованості комунікативної компетентності молодших школярів». Результати анкетування виявили, що у 3 класі більшість учнів мають середній рівень комунікативної компетентності, що становить 52,2%, високий рівень мають 21,7% учнів, низький рівень було у 26,1% учнів. Результати занесено до (Таблиці 2.2.):

Таблиця 2.2.

Динаміка рівнів сформованості комунікативної компетентності
учнів 3 класу

Рівень комунікативн ої компетентнос ті	3 клас			
	Кількість учнів		Кількість %	
	до експерименту	після експеримент у	до експерименту	після експерименту
високий	5	6	21,7	26,1
середній	12	14	52,2	60,9
низький	6	3	26,1	13,0

За результатами таблиці можна побачити, що рівень сформованості комунікативної компетентності учнів 3 класу покращився.

Так, на початку нашого експерименту було 6 учнів з низьким рівнем комунікативної компетентності, що становить 26,1%, яким було важко виконувати самостійно вправи та відповідати, а в кінці експерименту таких залишилось 3 учня, що становить 13,0 %. Зміни відбулися і в учнів із середнім рівнем: до експерименту було 12 учнів, що становить 52,2%, а на завершальному етапі експерименту їх збільшилось до 14 учнів, що становить

60,9%. Невелика зміна відбулася з високим рівнем: до експерименту було 5 учнів, що становить 21,7%, а після стало 6 учнів, що становить 26,1%.

Отже, за результатами анкетування під час констатувального та контрольного етапів ми дійшли висновків, що рівень формування комунікативної компетентності в учнів 3-А (експериментального) класу дещо покращився завдяки нашій експериментальній програмі. Вище поданий аналіз свідчить, що дібрані вправи та завдання у нашій навчально-експериментальній програмі, мали ефективний вплив на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Висновки до розділу 2

У ході аналізу нами було проаналізовано програму О. Савченко для 3-4 класу та підручник А. Савчук для 3 класу, 2 частина, 2020 року, передовий педагогічний досвід вчителів. У підручнику подані художні тексти та різноманітні завдання щодо взаємодії учнів один з одним дозволяють вчителю ефективно організовувати роботу з формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Ми з'ясували, що підручник складається з 9 розділів, коло читання складають тексти різних жанрів та різноманітні завдання, зокрема для формування комунікативної компетентності учнів. У підручнику подано завдання для ознайомлення із художніми текстами для роботи у парах, групових завданнях, словникової скарбнички та завдань для дослідження.

Аналізуючи підручник нами було виявлено необхідність розробки експериментальної програми на формування комунікативної компетентності молодших школярів. На першому (констатувальному) та завершальному (контрольному) етапах дослідно-експериментального дослідження ми провели анкетування для з'ясування рівня формування комунікативної компетентності учнів 3 класів і порівняли результати, що допомогло нам побачити зміни у формуванні комунікативної компетентності учнів 3-А і 3-Б класів.

Отже, наша дослідно-експериментальна програма є ефективною та позитивно вплинула на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Отже, вивчивши та проаналізувавши психолого-педагогічну та методологічну літературу з обраної теми, ми з'ясували роль формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання під час опрацювання художніх текстів буде ефективною.

Ми визначили основний зміст поняття «комунікативна компетентність» і обґрунтували його у своїй роботі спираючись на праці вчених.

На основі теоретичних відомостей про особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів нами визначено роль опрацювання художніх текстів на уроках читання.

У ході нашого дослідження ми вивчили особливості опрацювання художніх текстів на уроках читання, і з'ясували, що вміло організована робота над художніми текстами сприяє формуванню комунікативної компетентності молодших школярів.

На основі проаналізованої чинної програми О. Я. Савченко, ми дослідили важливість завдань на формування комунікативної компетентності учнів в 3-4 класів на уроках читання.

У ході вивчення та аналізу підручника А. Савчук нами було виявлено недостатню кількість завдань, що спрямовані на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Під час виробничої практики ми вивчили передовий педагогічний досвід вчителів початкової школи Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради та виявили, що у своїй діяльності вчителі активно використовують новітні освітні технології під час опрацювання художніх текстів на уроках читання, які сприяють формуванню комунікативної компетентності молодших школярів.

У ході роботи ми склали експериментальну програму опрацювання художніх текстів, що сприяють формуванню комунікативної компетентності молодших школярів. Після впровадження дослідно-експериментальної програми навчання ми з'ясували, що програма є ефективною та дієвою і

позивно вплинула на формування комунікативної компетентності молодших школярів про що свідчать одержані дані контрольного етапу дослідження.

Отже, отримані результати експериментальної роботи є свідченням того, що мету досягнуто, завдання виконано, висунуту гіпотезу підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Айзербарт М. Сутність поняття «соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі Молодий вчений, 2017. No4.3 (44.3). С. 1-4.
2. Аналіз освітніх програм. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/analiz-osvitnih-program-355546.html>.
3. Андрощук І. Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Молодь і ринок. Київ, 2022. № 3-4 (201-202), С. 34-38. : URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/12659>.
4. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник/ Ф. Бацевич. К.: Академія. 2004.
5. Білоконна Н., Давиденко Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів. Метод. посібник. Кривий Ріг, 2014. с.
6. Бірюк Л. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (психолого-дидактичний аспект): навчальний посібник / Л. Бірюк. К. Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. 210 с.
7. Васильєва О. Модель формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. Вип. 65. 2014. С. 85-90. : URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_17.
8. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. Початкова школа. 2017. № 10. С. 10–16.
9. Вашуленко М. Українська мова і мовлення у початковій школі: метод. посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
10. Вашуленко О. Емоційно-ціннісний розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство». Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Київ). Київ: УОБЦ «Оріон», 2019. С. 277–283. URL: <https://mobidrive.com/sharelink/p/375QMEdtFM9HWV2O4qh8Sw216crof6LQJbRTEOfR3Cz8> (дата звернення: 18.03.2025).

- 11.Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи: матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць. Київ: Фенікс, 2019. С. 137—139.
- 12.Вашуленко О. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 71 с.
13. Вербещук С. Методика формування монологічного мовлення молодших школярів засобами медіаосвіти / С. Вербещук, Н. Луцан, І. Червінська // Молодь і ринок, 2024. № 11. С. 50-54. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2024_11_11 (дата звернення: 11.04.2025).
14. Гайова Л. Лінгвістична казка / Л. Гайова // Учитель початкової школи. 2013. №3. С.48-50.
15. Галаєвська Л. Діалогічна компетентність: проблеми і перспективи. Українська мова і література в школі. 2016. №1. С. 20–24.
16. Гордієнко О., Висоцька К. // Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова — Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. С. 19—23.
- 17.Городнюк О. Критичне мислення на уроках української мови і літературного читання [Методичний посібник] /О.Д.Городнюк – Хмельницький: Хмельницький навчально-виховний комплекс №10, 2016. 26 с. URL:<https://mobidrive.com/sharelink/p/375QMEdtFM9HWV2O4qh8Sw5TmaNGS2LszCpGY6nYk4gq>.
18. Гулак І. Шляхи формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови і літератури. URL:<https://mobidrive.com/sharelink/p/375QMEdtFM9HWV2O4qh8Sw6HYxxS8zd2BEUY1werQy8z> (дата звернення 10.10.25).

19. Державний стандарт початкової освіти. Затверджений постановою КМУ від 21 лютого 2018 р. № 87.
URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228.doc> (дата звернення: 16.02.2025).
20. Джемуга Г. Зв'язне мовлення — на всіх уроках / Г.Джемуга // Учитель початкової школи. 2013. №3. С.42-47.
21. Дука Т., Рябошапка О. Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Академічні студії. Серія «Педагогіка», 2(4),
URL:<https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.30>.
22. Євдокимов М. Аналіз проблеми формування комунікативної компетентності у молодших школярів у сучасному психолого-педагогічному дискурсі, 2025.
URL:[https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.8\(1\)/2.2025.02](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/2.2025.02).
23. Ємець А. Сучасна література в колі читання молодших школярів. Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2012. Вип. 5. С. 22 – 33.
24. Закон України «Про освіту»: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Голос України. 2017. № 178.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
25. Каменєва Т. Комунікативні вміння як складова професійного мовлення психолога. Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. 2019. Вип. 15. С. 221-228.
26. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі: зб. матеріалів доп. учасн. кругл. стол. / Київ НАПН України: Педагогічна думка, 2019. 76 с.
27. Компетентнісний підхід у навчальному процесі початкової школи: збірник матеріалів обласної творчої групи вчителів початкових класів / уклад: Тіхонова Н. Кропивницький, 2017. 124 с.
28. Комунікативна компетентність учня. «Всеосвіта».
URL:<https://vseosvita.ua/library/embed/01009v99-ce3f.docx.html>.

- 29.Кравцова І., Бернікова Л. Формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи засобами використання інтерактивних технологій на уроках читання метод посіб. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ«КНУ»,2014.79с.
- 30.Кравцова І., Велика К. Особливості роботи над змістом художнього твору в початкових класах, Збірник науково-методичних статей КДПУ. Кривий Ріг, 2016. Випуск 9. С. 77-81.
- 31.Кравцова І. Віршовані твори як засіб розвитку творчих здібностей учнів 3 класу: [методичний посібник] / І. Кравцова, В. Яковенко. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 64с.
32. Кравцова І., Залюбівська Н. Формування творчих здібностей учнів 4 класів на уроках читання засобами театральної ігрової діяльності: метод. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 26 с.
33. Кравцова І., Матвійчук А. Аналіз інтерпретація художніх творів на уроках літературного читання: метод. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2020. 82 с.
- 34.Кравцова І. Методика опрацювання науково-пізнавальних текстів на уроках читання в початкових класах, 2011. С. 97-101
URL:<https://mobidrive.com/sharelink/p/375QMEdtFM9HWV2O4qh8Sw5TyapEH76lCjhqIpTm5JhF>.
- 35.Кравцова І., Осацька В. Розвиток творчих здібностей учнів засобами театральної ігрової діяльності на уроках літературного читання в 4 класі: метод. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 96с.с
- 36.Кравцова І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання в 4 класі:метод. посіб. / І. Кравцова, А. Бур'ян. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 86с.
- 37.Кравцова І., Сосєдка В. Особливості роботи на уроках читання при вивченні творів різних жанрів. Збірник наукових праць студентів КДПУ. Кривий Ріг: 2006. №9. С.125–129.
- 38.Кравцова І., Яковенко В. Етапи роботи над творами різних жанрів на уроках літературного читання в початкових класах. Кривий Ріг. ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2016. 56 с.

- 39.Мартиненко В. Врахування особливостей художніх текстів у процесі моделювання уроків літературного читання у 2-4 класах. Початкова школа. 2015. № 11. С. 34-38.
- 40.Мартиненко В. Реалізація базових навчальних технологій під час опрацювання художніх текстів на уроках літературного читання
- 41.Матвієнко О. В. Ігрові технології як інструмент розвитку комунікативної культури молодших школярів. Український державний університет імені Михайла Драгоманова ; [гол. ред. Матвієнко О. В.]. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. Вип. 7 (2-2024). Том 2. С. 70-80.
URL:<https://enpuir.udu.edu.ua/bitstreams/d6897606-2b75-4d29-b4c4-e3a57553b8c7/download>.
- 42.Мельник С. Порівнюємо твори різних жанрів (урок літературного читання у 3 класі). Початкове навчання та виховання. 2017. № 33. С. 25-29.
- Навчання і виховання учнів 4 класу / Упоряд. Олександра Яківна Савченко. К.: Видавництво «Поч. школа», 2005. 608с.
43. Наumenко В. Формування у дітей уміння говорити майстерно/В.Наumenко, Захарійчук М. // Початкова школа. 2002 №10. С.13-16.
- 44.Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018.
45. Онищенко І. Лінгводидактичні засади формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів початкових класів / Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. Кривий Ріг: КДПУ, 2010. Вип. 28. С.281-286.
- 46.Освітній портал «На урок. Види роботи над текстом на уроках читання у початкових класах».
URL:<https://naurok.com.ua/vidi-roboti-nad-tekstom-na-urokah-chitannya-u-pochatkovih-klasah-19728.html>.
- 47.Освітній портал «На урок». Системність у роботі над текстом у початковій школі. 2021 р.

URL:<https://naurok.com.ua/sistemnist-u-roboti-nad-tekstom-u-pochatkoviy-shkoli-253374.html> (дата звернення: 09.03.2025).

48.Паламар С., Голота Н., Прошкураторова Т. Діалогічне спілкування в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти і вчителів початкової школи. *Preschool Education: Global Trends*, 4, 2023. с. 104-121.

URL:<https://doi.org/10.31470/2786-703X-2023-4-104-121> (дата звернення: 11.04.2025).

49.Петрик О. Розвиток і удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів./О. Петрик. Дике Поле. 2003. 208с.

50.Підлужна Г. Компетентніший підхід до розвитку комунікативних умінь першокласників. Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць. Житомир, 2015. С. 85–89.

51.Підлужна Г. Розвиток емоційної сфери молодших школярів на уроках літературного читання. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: зб. наук. праць. Житомир: ФОП «Н.М. Левковець», 2017. Ч. 2. С. 29–34.

52.Пікуліна Т. Формування комунікативної компетентності молодших школярів/Т.Л. Пікуліна//Таврійський вісник освіти. 2011. №1.

53.Подановська Г. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою: дис. ... канд. Пед. Наук. Спец.: 13.00.02. Тернопіль, 2021. 290 с.

54.Пономарьова К. Вивчаємо українську мову у 2 класі: методичні рекомендації / К. Пономарьова // Учитель початкової школи. 2013. №3. С.8-13.

55.Пономарьова К. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі. Учитель початкової школи. Київ: «Літера-Друк», 2019. С. 6-11.

56. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник/ Пономарьова К. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
57. Пономарьова К. Формування мовної компетентності учнів початкової школи на уроках української мови. Початкова освіта. 2009. № 3. С. 10-12. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8027>.
58. Притулик Н. Комунікативний потенціал роботи з дитячою книжкою/ Н. Притулик//Поч.шк. 2008. №7.
59. Пруняк В. Розвиток комунікативної компетентності як необхідна умова становлення творчої особистості молодшого школяра. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, 2020. Випуск 61. С. 51-56.
60. Розвиток комунікативної компетентності на уроках у початковій школі. «Всеосвіта». URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/002x4w-2944.docx.html>.
61. Романюк С., Богданець-Білокаленко Н. Методика роботи над літературним твором з молодшими школярами / Світлана Романюк, Наталія Богданець-Білокаленко // Рідна мова. Освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі №25. м. Валч, Польща, 2016. С.54-64. URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/510>.
62. Рудницька Н., Вівчаренко Л. Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи. Шанскова, Т.І. (Ред.). Збірник матеріалів Всеукраїнської науково- практичної конференції. Житомир: ФОП «Н.М. Левковець», 2021. С. 19-23.
63. Савченко О. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. Початкова школа. 2017. № 8. С. 6-12.
64. Савченко О. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2 // О. Я. Савченко. — Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с. : іл.
65. Савчук А. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. ЗЗСО: у 2-х частинах. Тернопіль: Підручники та посібники, 2020. Ч. 2.

URL:<https://pidruchnyk.com.ua/1531-ukrainska-mova-ta-chytannya-savchuk-3-klass.html>.

66.Сіранчук Н. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови : Монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. С. 236-238.

67.Сіранчук Н. Формування лексичної компетентності молодших школярів у руслі концепції розвивального навчання. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. Педагогічні науки. 2015. Вип. 28. С. 150-156.

68.Соняк Н. Л. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом : дис.... канд. пед. наук. Луцьк-Тернопіль, 2018. 254 с.).

69.Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 1-2 клас.URL:<https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).

70.Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3 - 4 клас.

URL:<https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).

71.Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1- 2 клас. URL:<https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).

72.Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3- 4 клас. URL:<https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).

- 73.Український освітній онлайн-портал для вчителів «На Урок». Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови.URL:<https://naurok.com.ua/aktualnist-problemi-formuvannya-komunikativno-kom-petentnosti-445724.html> (дата звернення: 16.02.2025).
- 74.Український освітній онлайн-портал для вчителів «На Урок». Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів у навчальній діяльності.URL:<https://vseosvita.ua/library/slahi-formuvanna-komunikativnoi-komp-etentnosti-molodsih-skolariv-u-navcalnij-dialnosti-100786.html> (дата звернення 15.09.2025).
- 75.Хорошковська О. Методика навчання української мови у початкових класах / О.Н. Хорошковська. К.: Промінь, 2006. 256с.
- 76.Цєпова І. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння./І.В.Цєпова Харків: Ранок, 2008. С. 122-124.
- 77.Читання з розумінням: дієві способи розвитку та корисні лайфхаки. URL:<https://osvita.ua/school/method/82354> (дата звернення: 08.03.2025).
- 78.Чос С. Нестандартні форми розвитку комунікативної компетентності учнів початкових класів нової української школи. Житомир, 2021 р. URL:<https://mobidrive.com/sharelink/p/375QMEdtFM9HWV2O4qh8Sw20DhW5kHbzwBduoev1IUHP>.
79. Юсиченко О. Скарбничка педагогічної майстерності / О.С.Юсиченко // Поч. освіта. 2010. №1(529). С.4-6.
- 80.Явоненко М. Емоційно-чуттєві чинники розвитку літературно-творчих здібностей школярів. Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2007. 5. С.13 –16.
- 81.Як на уроках працювати з художніми та публіцистичними текстами: добірка цікавих методів. НУШ. 2024. URL:<https://nus.org.ua/2024/02/20/yak-na-urokah-pratsyuvaty-z-hudozhnimy-ta-publitsystychnymy-tekstamy-dobirka-tsikavyh-metodiv/>.

82.Honcharuk, V. V., Honcharuk, V. A. Osnovni komponenty profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia. [The main components of the professional competence of a modern teacher]. Tokyo, 2020.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА**Прізвище, ім'я**

Клас: _____

1. Чи приємно тобі говорити з однокласниками під час перерви?

☐ Так, дуже приємно

☐ Іноді

☐ Не дуже

2. Як ти відчуваєш себе, коли потрібно говорити перед класом?

☐ Спокійно і впевнено

☐ Трохи хвилююся

☐ Сильно хвилююся або боюся

3. Як ти слухаєш інших?

☐ Уважно слухаю і не перебиваю

☐ Іноколи перебиваю

☐ Часто не слухаю

4. Коли ти не розумієш завдання або пояснення, ти:

☐ Перепитую вчителя або однокласника

☐ Мовчу

☐ Починаю хвилюватися

5. Як ти реагуєш, коли з тобою не погоджуються?

☐ Спокійно пояснюю свою думку

☐ Починаю сперечатися

☐ Мовчу або відходжу

6. Коли хтось потребує допомоги, ти:

☐ Завжди допомагаю

☐ Іноді

☐ Рідко

7. Чи любиш ти виконувати спільні завдання в групі?

☐ Так, подобається

☐ Іноді

☐ Не дуже

8. Чи легко тобі пояснити свою думку так, щоб інші зрозуміли?

☐ Легко

☐ Не завжди

☐ Важко

9. Чи намагаєшся ти говорити ввічливо та доброзичливо?

☐ Так

☐ Іноколи забуваю

☐ Рідко

10. Розкажи, будь ласка: Що допомагає людям добре спілкуватися одне з одним?

АНКЕТА**Прізвище, ім'я**

Клас: _____

1. Чи любиш ти спілкуватися з однокласниками?
 - ☐ Так, дуже люблю
 - ☐ Іноколи
 - ☐ Не дуже люблю
2. Чи легко тобі познайомитися з новою людиною?
 - ☐ Так, легко
 - ☐ Іноді важко
 - ☐ Важко
3. Під час розмови ти зазвичай:
 - ☐ Уважно слухаю співрозмовника
 - ☐ Часто перебиваю
 - ☐ Мовчу і не беру участі в розмові
4. Якщо хтось не згоден із твоєю думкою, ти:
 - ☐ Спокійно пояснюю свою позицію
 - ☐ Починаю сперечатися
 - ☐ Мовчу або ображаюся
5. Коли хтось помиляється, ти:
 - ☐ Пояснюю і допомагаю
 - ☐ Мовчу
 - ☐ Сміюся або дражню
6. Чи вмієш ти висловлювати свою думку чітко й зрозуміло?
 - ☐ Так, завжди
 - ☐ Іноді не виходить
 - ☐ Мені важко

7. Чи вмієш ти слухати інших до кінця, не перебивати?

☐ Так

☐ Не завжди

☐ Ні

8. Чи любиш ти працювати в парі або в групі?

☐ Так, люблю

☐ Іноді

☐ Краще сам(а)

9. Коли ти спілкуєшся, ти використовуєш ввічливі слова (будь ласка, дякую, перепрошую)?

☐ Завжди

☐ Не завжди

☐ Рідко

10. Що для тебе означає «вміти гарно спілкуватися?»

Обробка результатів

Рівень	Кількість позитивних відповідей	Характеристика
Високий	8-10	Учень комунікабельний, уміє слухати, висловлювати думку, дотримується норм мовленнєвої етики.
Середній	5-7	Має сформовані базові комунікативні навички, але потребує підтримки у розвитку впевненості або мовленнєвої чіткості.
Низький	0-4	Учень уникає спілкування, має труднощі у взаємодії, потребує індивідуальної допомоги.

Урок 1

Тема: Вірш «Диктант»

Мета: Ознайомити учнів з поняттям «запозиченні слов (слова-мандрівники)». Розвинути навички читання та аналізу тексту. Сформувати вміння визначати значення нових слів у контексті. Сприяти розвитку комунікативної компетентності, мислення, пам'яті учнів.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

- Привітання учнів.
- Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

- Діти, як ви вважаєте, що станеться, якщо зникне мова?
- Чи важливо вивчати нові слова? Від нових слів, мова в нас з вами, яка буде?
- Діти, як ви гадаєте, як називається мова, якою ми розмовляємо?
- Опишіть, яка для вас українська мова?
- Що буде, якщо ми з вами будемо вивчати і іншу мову?
- Діти, складіть усно декілька речень зі словом «мова».

III. Оголошення теми і завдань уроку.

Сьогодні ми з вами познайомимось з творчістю відомого кримськотатарського письменника Нузета Умерова «Ведмідь гора». Вона присвячена природі, спільній історії народів України, дитячим мріям і турботам. А знайомитись будемо разом з віршем «Диктант». А також познайомимось із поняттям «запозичені слова (слова-мандрівники).

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.

1.Коротка біографічна довідка

Народився Нузет Умеров 13 листопада 1931 року у Сімферополі. Народився Нузет Умеров 13 листопада 1931 року у Сімферополі. Його називають «Дарувач сонця та тепла», «Людина – посмішка». Вірші почав

писати ще у школі. По закінченні школи працював токарем, слюсарем, шахтарем. Нузет Умеров писав вірші та казки для дітей, які були популярними серед читачів. Також був перекладачем з казахської, узбецької, татарської і інших мов.

Запозичені слова (слова-мандрівники) — це слова, які потрапляють в українську мову з інших мов.

2. Робота над твором:

1) Виразне читання вірша вчителем

2) Прочитати слова та правильно ставити наголос: співу́ча; джерелó ; вслуха́юсь; звичні́ї, помилóк; майдáн; базáр; ка́ва; не́не; башта́н; тютю́н; куша́к; тата́рське; Бахчисара́й; в да́льному колі́нці.

Словникова робота. Стіна слів:

Звичні́ї — звичайні, повсякденні.

Майдáн — велике місце (площа) в центрі міста чи села, куди збираються люди для спілкування, відстоювання своїх інтересів.

Не́не — мама.

Башта́н — ділянка поля, город у степу, на цілині, не при домі, де вирощують кавуни, дині, гарбузи.

Тютю́н — рослина Куша́к — довга смуга у вигляді поясу для підперізування одягу.

Бахчисара́й — місто в Україні, адміністративний центр в районі Автономної Республіки Крим.

В да́льному колі́нці — люди поріднилились у далекому минулому.

3) Первинне сприйняття вірша:

Обговорення змісту вірша:

– Що проходило в класі?

– Хто головний герой вірша?

4) Мовчазне читання вірша

– Діти, як ви вважаєте, якою є рідна мова хлопчика?

– Що нового для вас було у вірші?

5) Вибіркове читання

- Знайдіть і прочитайте частини тексту, в яких:
є слова-мандрівники. Назвіть їх з правильною інтонацією;
є окличне речення;
питальні речення;
йдеться про рідну мову хлопчика.

V. Закріплення матеріалу

- Діти, так що ж таке, слова-мандрівники?
- Які ви знаєте ще слова-мандрівники, не за віршем?
- Завдання: Придумати, записати 3-4 речення, використовуючи 3-4 слова-мандрівники з вірша «Диктант». Оголосити свої відповіді.

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

- Діти, що за твір ми з вами сьогодні читали та аналізували?
- Хто написав вірш «Диктант»?
- Які нові слова запам'ятали?
- Чи важливо говорити і писати на інших мовах? Чому?
- Вам сподобався урок? Оцініть свою роботу.

Урок № 2

Тема: «Незрозумілі слова» (Любов Відута)

Мета: Розвинути навички читання та аналізу тексту.

Познайомити з письменницею Любов Відута та її оповіданням «Незрозумілі слова». Розвивати знання про словник, його значення та спонукати використовувати в повсякденному житті. Сформувати вміння визначати значення нових слів у контексті. Сприяти розвитку комунікативної компетентності, мислення, пам'яті учнів.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

- Привітання учнів
- Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда:

- Діти, наша мова яка?
- А чи необхідно знати і вивчати багато різних слів? Навіщо?
- Чи всі слова повинні бути корисними у спілкуванні і з повагою до інших? Як ви вважаєте?
- Що нам може допомогти, бути розумними, знати більше корисних для нашого життя слів?
- Діти, якою б ви хотіли, щоб була ваша мова?
- Що таке оповідання? Чим відрізняється від вірша?

III. Оголошення теми і завдань уроку.

- Діти, сьогодні ми з вами будемо знайомитися із письменницею Любов'ю Відутою та з її оповіданням «Незрозумілі слова».
- Діти, як ви вважаєте, про що може йтися в оповіданні, якщо його назва «Незрозумілі слова»?
- Що герої будуть робити в оповіданні, ваші припущення?

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.

Поетеса та прозаїк Любов Відута – львів'янка. Її перша книжка «Працьовита бджілка» вийшла друком у 2008 році у Львові. У наступному ж, 2009 році, побачила світ тематична збірка про вибір професій «Ким я буду? Ким я стану?». У 2010 році видана збірка дитячих віршів, загадок, скоромовок «Усміхнулось сонечко» тощо. Традиційно щороку з'являються на світ одна, а то й дві книжки авторки. Книжки виходять у Львові, Харкові, Києві, Чернівцях, Дрогобичі та ін. На теперішній час Любов – автор понад 30 книжок, серед яких переважна більшість – книги для дітей.

Діти, запам'ятайте, якщо є слова, які вам невідомі або незрозумілі, потрібно намагатися дізнаватися їх значення. Для цього, необхідно бути допитливими та справжніми дослідниками. Можна спитати у дорослих, а можна ще подивитися їх значення і переклад у словнику. Словники —

наші друзі, які допомагають нам правильно писати слова, визначати їх значення, пояснюють походження слів. Словники розширюють наш кругозір, дають нові відомості з різних галузей науки, техніки, мистецтва і літератури, розвивають культуру мовлення.

Робота з оповіданням:

- 1) Виразне читання вірша вчителем (с. 25 – 27)
- 2) Прочитати слова та правильно ставити наголос: Стереотіпи, заусміхалась, хвилеподібний, спроектувала, засоромлено, півкóлом, бешкетника

Словникова робота. Стіна слів:

Стереотіпи — це як «шаблон» до людей, ситуацій, уявлень. Це спрощені уявлення, які не завжди правдиві, бо кожна людина — унікальна, неповторна, а ситуації — різні.

Заусміхалась — почала усміхатися.

Хвилеподібний — означає таку форму, яка нагадує хвилю.

Спроектувала — створила модель, проект, розробила план чогось (будівлі, механізму, системи).

Засоромлено — означає вираження сорому. Це стан, коли людина відчуває себе ніяково або соромно за свої дії, слова чи зовнішній вигляд.

Бешкетник — це той, хто чинить бешкет, тобто пустощі чи безлад. Учень, який постійно пустує і порушує дисципліну. Синоніми: Шибеник, урвиголова, дебошир, розбишака, скандаліст, баламут, хуліган, пустун.

3) Первинне сприйняття оповідання

Обговорення змісту оповідання:

- Діти, хто дійові особи оповідання?
- Яким ви уявляєте Тарасика?
- Хто з вас більше схожий на Тарасика, а хто на його старшу сестру Улянку? Чому так?
- Яке слово не зрозумів Тарасик, коли його батька розмовляв по телефону?

4) Ланцюжкове читання

- Як старша сестра Ульянка пояснювала, що стереотипи потрібно ламати з користю і повагою до інших.

5) Вибіркове читання

- Знайдіть і прочитайте частини тексту, в яких:
- Ульянка пояснює Тарасові значення слова «стереотипи». Діти, чи згодні ви з її поясненням.
- Як Тарасик хоче зламати стереотипи, щоб познайомитися з дівчинкою.
- Як сестра йому пояснює, як правильно ламати стереотипи, з повагою до інших.

V. Закріплення матеріалу

- Діти, необхідно вийти до дошки і розтлумачити для всіх своїх однокласників значення слова «стереотипи»? Інші можуть ставити питання до однокласника/однокласниці, які розтлумачують це слово.
- Чи замислювалися ви над своїми стереотипами? Які стереотипи ви бачите навколо себе?
- Створюємо хмару слів до слова «стереотипи».
- Значення яких інших слів, ви прагнули б з'ясувати? Для цього, до яких джерел зверталися б?

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

- Діти, яке оповідання ми сьогодні з вами читали і хто його автор?
- Як звали героїв оповідання «Незрозумілі слова»?
- Чи співпали ваші припущення про зміст твору за його назвою з дійсним змістом?
- З якими словами ми сьогодні познайомились і ви запам'ятали?
- Де можна дізнатися значення (або тлумачення) незрозумілих слів? (у словнику)
- Вам сподобався урок? Які враження?

Урок 3

Тема: Василь Сухомлинський «Спляча книга»

Хід уроку

I. Організаційна частина.

- Привітання учнів
- Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

Проблемне питання:

- Діти, як ви вважаєте, чому інколи людина може не помічати красу поруч із собою?

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Діти, сьогодні ми з вами будемо знайомитися із письменником Василем Сухомлинським та його оповіданням «Спляча книга».
- Діти, як ви вважаєте, про що може йтися в оповіданні, якщо його назва «Спляча книга»?
- Хто герой оповідання, ваші припущення?

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.**1) Коротка біографія:**

Василь Сухомлинський — видатний український педагог і письменник, поет. Народився 28 вересня 1918 р. в с. Василівці (тепер Кіровоградська обл.) в бідній селянській родині.

2) Робота з оповіданням:

Вчитель читає оповідання (с. 34 – 35)

Прочитати слова та правильно ставити наголос: ярі́ли, доторкне́ться, вогне́нне, паліту́рки, ме́ркнути, палкі́, на полі́ці. Ярі́ти — сильно сяяти, ніби палали; були дуже яскравими.

3) Первинне сприйняття оповідання:

- Діти, хто дійові особи оповідання? – Як вважаєте, чому Книга стала меркнути? – Поміркуйте, що з описаного в оповіданні може бути насправді, а що казковим?

4) Вибіркове читання

- Прочитайте, опис чарівної Книги;

- Прочитайте, що стало з Книгою після того, як її перестали читати.

V. Закріплення матеріалу

- Визначення головної думки твору.
- Поміркуйте, чому Вогнінна книга перетворилася на Сплячу?
- Згадайте, можливо і у вас вдома є «Сплячі» книги?

Групова робота (4-5 учнів):

- Поміркуйте та обговоріть в групі, хто які читає книги, і запишіть на листі найулюбленіші книги вашої групи і розкажіть класу.

Доповніть речення: Книга маленька, а

Завдання:

- Учні, розкажіть класу: «Чи подобається вам читати книги, і для чого взагалі їх читають люди?»

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

- Про якого письменника ми сьогодні дізналися?
- Яке оповідання сьогодні ми з вами читали та аналізували?
- Чому важливо, щоб Книги не перетворювалися у «Сплячі» ?
- Чому важливо, читати людям книги?

Урок 4

Тема: Лідія Повх «У Бібліотеці»

Хід уроку

I. Організаційна частина.

- Привітання учні.
- Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

- Діти, хто з вас ходить у бібліотеку?
- Поміркуйте, і скажіть, яка користь від бібліотек?

Попрацюйте в парах:

Обговоріть та розіграйте в парах діалог «Ми у бібліотеці».

Один з двох буде учнем, а другий бібліотекарем.

III. Оголошення теми і завдань уроку.

Сьогодні ми з вами познайомимось з письменницею Лідією Петрівною Повх, та її віршем «У бібліотеці».

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.

Лідія Петрівна Повх — український педагог, прозаїк, літературознавець, поетеса. Народилася 25 квітня 1961 року в с. Кушниця Закарпатської області. Із золотою медаллю закінчила середню школу. Працювала вчителем української мови та літератури, а зараз викладачем в Закарпатському інституті. Автор численних дитячих віршів, лауреатка літературних премій. – ***Сприймання твору:***

Виразне читання твору вчителем.

Словникова робота. Правильне наголошення та пояснення незрозумілих слів: Царівна, летючий, корабель, полиці, енциклопедію, драбину, зазвичай. ***Первинне сприйняття:***

– Які книжки цікавили дітей? Скажіть словами вірша.

– Хто допомагав дітям знайти потрібну книжку?

Вибіркове читання:

– Знайдіть і прочитайте частини тексту, в яких розповідається:

Чим цікавився найменший читач?

Яку казку просили знайти діти?

Що робить в кінці Марія Петрівна?

V. Закріплення матеріалу

Подивіться на малюнок і скажіть, хто був героями вірша?

Які книжки просили діти у вірші?

Робота в парах:

Попрацюйте в парах і скажіть, хто з вас якими прийомами користуються, щоб самостійно вибрати книгу?

Вправа на діалогічне мовлення:

Закінчити розмову:

Вчитель пропонує ситуацію, яка відбувається у бібліотеці, та початок діалогу, а кожен з учнів продовжує:

– Добрий день! Чи не підкажете, де взяти книгу...?

–

І так учні доповнюють діалог ланцюжком по черзі.

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

– Діти, з якою письменницею сьогодні ми з вами познайомились?

– З яким віршем познайомилися?

– Чи важливо нам читати книжки в 21 столітті?

– Чи потрібні нам бібліотеки? Чому?

Урок № 5

Тема: «Кирило Кожум'яка (українська народна казка)»

Мета: ознайомити дітей із поняттями «чарівна казка», «героїчна казка»; вдосконалювати навички швидкого виразного свідомого читання; розвивати мислення, уяву, зв'язне мовлення, збагачувати активний словник учнів; уміння будувати асоціативний куш; виховувати бережливе ставлення, шану та любов до усної народної творчості; доброзичливість, співчутливість, прагнення творити добро, любов і повагу до рідного слова і до свого народу.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

– Привітання учнів

– Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда:

– Діти, як ви вважаєте, без мови і книги, яке було б у нас життя?

– Щоб вільно та красиво, розмовляти українською мовою, ми що можемо робити?

– Доповніть речення: Книга може бути (якою?)

– Сьогодні ми дізнаємось багато цікавого, але для початку відгадайте загадку, де буде відповідь, про що ж наш урок.

Загадка:

Як сонечко сяє книжечка дивна,

У книжці героїв повна торбина.

Увечері всі зберуться

І історії почнуться.

Ну що, вгадали?

Це чудова наша ... (казка)

– З яких частин складається казка? (зачин, основна частина, кінцівка)

III. Оголошення теми і завдань уроку.

Сьогодні ми з вами познайомимось з усною народною творчістю, а саме з українською народною казкою «Кирило Кожум'яка».

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.

– Діти, як ви вважаєте, якщо кажуть «усна народна творчість», то як її передавали люди один одному, в якому вигляді? (усному)

– Хтось знає, що таке українські народні казки? Хто їх склав і чим вони відрізняються від інших казок?

Українські народні казки – це твори, які складав і передавав із покоління в покоління спочатку усною мовою український народ.

Українські народні казки входять до усної народної творчості. Усна народна творчість — це твори складені народом, у яких відображалось його життя, традиції, ставлення до природи, праці, людей. Вони передавались із вуст в уста. До усної народної творчості належать: казки, пісні, колискові, колядки, щедрівки, веснянки, мирилки, приказки, прислів'я, скоромовки, народні загадки.

– Діти, хтось з вас вивчав вже усну народну творчість?

Сьогодні ми починаємо вивчати героїчні та чарівні казки.

Чарівні та героїчні казки – це два тісно пов'язаних між собою види казок, де герої змагаються зі злими силами, часто використовуючи магичні предмети або помічників. Чарівні казки відрізняються наявністю фантастичних істот (наприклад, відьми чи гноми), магичних предметів

(шапка-невидимка, килим-літак) та неймовірних перетворень, а героїчні казки зосереджуються на боротьбі головного персонажа зі злом.

– Сприймання твору:

Виразне читання твору вчителем або учнем.

Словникова робота. Правильне наголошення та пояснення незрозумілих слів Стіна слів:

Старші́на — старші князівські воєначальники.

Пуд — міра ваги, близько 16 кг.

Ірод — дуже жорстока, люта людина.

Лемі́ш — частина плуга (сільськогосподарське знаряддя, яке призначене для оранки землі).

Підлі́стилася — догоджала комусь лестощами, говорила приємні слова, щоб сподобатися або отримати користь.

Ба́йдуже — усе одно, без різниці; відсутність інтересу або емоцій.

Охолоді́тися — стати холоднішим; також: втратити попередній запал, інтерес, почуття.

Князі́вна — дочка князя.

Йме́ння — ім'я когось.

Захли́нається — говорить або плаче, не встигаючи дихати.

Розже́нється — почне швидко рухатися, набере швидкості.

Первинне сприйняття:

– Де відбуваються події, описані в казці?

– Хто є головним героєм казки?

Мовчазне читання

– Як Кожум'яка бився зі змієм?

Вибіркове читання:

– Знайдіть і прочитайте частини тексту, в яких розповідається: як Кирило Кожум'яка погодився битися зі змієм? як Кирило готувався до бою? які слова казки найвиразніше передають напругу бою головного героя із змієм? А також показують силу і мужність богатиря.

V. Закріплення матеріалу

- Діти, знайдіть у казці зачин, основну частину і кінцівку. Прочитайте їх.
- Які події твору засвідчують, що казка не тільки героїчна, а й чарівна?

– Працюємо в парах:

Один учень буде казати до поданих слів близьке слово за значенням, а інший протилежне.

До таких слів: поцупить, злінув, благайте, підлестилася, байдуже, мужній.

- Діти, а тепер стисло перекажіть казку.
- Скласти хмаринку слів до слова «богатир» (сильний, мужній, добрий, справедливий, чесний, розумний, сміливий, герой, воїн, героїзм, відвага, шабля, народний герой, захисник, могутність, меч, булава, щит, богатирський кінь).

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

- Діти, що таке усна народна творчість?
- Що ви знаєте про українські народні казки?
- Діти, як називається казка, яку ми сьогодні з вами читали?
- Хто її головний герой? Як би ви його описали?
- Діти, які сьогодні нові слова дізналися і запам'ятали?
- Як ви розумієте прислів'я «Де мужність, там і перемога»? Чи підходить воно до казки «Кирило Кожум'яка»? Чому так вважаєте

Урок № 6

Тема: «Вечірник, Полуночник і Світанок» (українська народна казка)

Мета: ознайомити учнів з усною народною творчістю; навчати учнів розуміти прочитаний текст, виділяти головне; аналізувати, правильно оцінювати вчинки дійових осіб; розвивати словниковий запас; виховувати почуття гідності.

Обладнання: зошит, підручник: О. Я Савченко. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : частина 2 // О. Я. Савченко. — Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160с. : іл.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

- Привітання учнів
- Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

Групова робота (по 4–5 учнів)

Кожній групі дають одне прислів'я і вони разом спілкуються, і відповідають, як розуміють це прислів'я.

Прислів'я:

- Хто більше читає, той більше знає.
- Людина без книги, як криниця без води.
- Книга вчить, як на світі жити.
- Одна книга тисячі людей навчає.
- Книгу прочитав – і розумним став.
- Книгу читають не очима, а розумом.

III. Оголошення теми і завдань уроку.

Сьогодні ми з вами познайомимось з українською народною казкою «Вечірник, Полуночник і Світанок», будемо її читати та аналізувати.

IV. Пояснення нового навчального матеріалу.

Українські народні казки відносяться до усної народної творчості.

Українські народні казки – це твори, створенні українським народом, які передавалися з покоління в покоління та дійшли і до наших днів. Такі казки розповідають нам про історію українського народу, його традиції та культуру, узагальнюють загальнонародний життєвий досвід, уявлення народу про краще життя, відображають морально-етичні цінності українського народу. Казка — це твір, в якому переплітаються реальність і вигадка.

Існують різні види українських народних казок – казки про тварин (ви вивчали їх у 2-му класі); чарівні та героїчні казки (які зараз будемо вивчати) та соціально-побутові (казки в яких немає чарівних істот та подій. Ці казки звеличують розум та винахідливість простої людини).

Чарівні та героїчні казки дуже цікаві. В них діють фантастичні, магічні істоти (Баба Яга, відьма, гноми, ельфи), зустрічаються чарівні предмети (чарівна паличка, килим-літак, шапка-невидимка), герої потрапляють в неймовірні ситуації. Герої таких казок здатні перетворюватись (царівна на жабу, дівчина на качечку тощо).

– Діти, скажіть, хто такий головний герой? Головний герой казки – це основний персонаж, навколо якого розгортаються події. Це може бути людина, тварина, чарівна істота, чи навіть абстрактне поняття, як-от «Правда» чи «Кривда».

– Діти, як вважаєте, які риси характеру допомагають героям перемогти?

Сприймання твору:

Робота над українською народною казкою «Вечірник, Полуночник і Світанок».

1) Читання казки вчителем (або учнями, які виразно читають)

2) Первинне сприйняття твору.

– Діти, вам сподобалась казка? Чим саме?

– Хто був головними героями казки? Назвіть їх.

3) Словникова робота. Правильно наголошуйте подані слова.

Вечі́рник, Полунóчник, Світа́нок, полúночі, в полúніч, не забарі́ вся, царéвої дочкі́.

не забарі́ вся — не затримався, не запізнився, зробив щось швидко; дивитися смерті́ у вічі — здійснювати ризиковані вчинки; брати ноги на плечі — негайно забиратись геть; швидко тікати.

4) Ланцюжкове читання.

– Як половив молодший син Світанок — русалок, і отримав цілющу воду?

5) Вибіркове читання

Знайдіть і прочитайте частини тексту, в яких розповідається:

– Як утворились імена трьох синів.

– Як зустрівся Світанок з бабою та дідом.

– Як баба та дід розповіли герою про те, як стали сліпими.

V. Закріплення матеріалу.

Робота з класом:

- Завдяки яким рисам характеру, молодший син Світанок, здобув перемогу?
- Кого зустрів Світанок в підземеллі вперше?
- Як головний герой вибрався з підземелля?
- Чим закінчилась казка?

Попрацюйте в парах.

Поставьте один одному по запитанню за змістом казки, дайте на них відповіді.

Гра «Правда/Брехня»:

1. У творі, у батька було два сина (Брехня, їх три)
2. Імена синів — Вечірник, Полуночник і Світанок (Правда)
3. У царя пропали коштовності, які пішли шукати три сина (Брехня; у царя пропала дочка)
4. Світанок у русалок взяв дзеркало бажання (Брехня. Світанок у русалок взяв цілющу воду)
5. Молодший син — Світанок, зустрів у підземеллі діда та бабу, а також чарівних фей (Брехня, Світанок зустрів діда та бабу, русалок)
6. Світанок цілющою водою допоміг царевні бути гарною (Брехня. Цілющою водою, Світанок допоміг бабі і діду бачити).

Робота в парах:

- Яку іншу назву ви могли б придумати до цієї казки? Кожна пара учнів спілкується між собою і дають відповідь

VI. Рефлексія. Підсумок уроку.

- Діти, які види українських народних казок ми сьогодні з вами вивчали? (чарівні та героїчні казки)
- Як ви розумієте прислів'я: «Добро не пропадає, а зло вмирає»; «За добро добром платять».
- Чому казку, яку ми з вами читали сьогодні, називають українською народною? (створив народ, вони відображають досвід, життя, погляди українського народу)
- Які почуття викликала у вас ця казка?

– Чому важливо, знайомитись і читати нам українські народні казки? (знати культуру, традиції свого народу, вчитися мудрості та мораль: доброті, справедливості, вірності, дружбі).

АНКЕТА

Прізвище, ім'я: Михайлов Віктор
Клас: 7

1. Чи любиш ти спілкуватися з однокласниками?
☐ Так, дуже люблю
☒ Іноді
☐ Не дуже люблю

2. Чи легко тобі познайомитися з новою людиною?
☐ Так, легко
☒ Іноді важко
☐ Важко

3. Під час розмови ти зазвичай:
☒ Уважно слухаю співрозмовника
☐ Часто перебиваю
☐ Мовчу і не беру участі в розмові

4. Якщо хтось не згоден із твоєю думкою, ти:
☒ Спокійно поясню свою позицію
☐ Починаю сперечатися
☐ Мовчу або ображаюся

5. Коли хтось помиляється, ти:
☒ Повільно і допомагаю
☐ Мовчу
☐ Сміюся або дразню

6. Чи вмієш ти висловити свою думку чітко й зрозуміло?

☐ Так, завжди
☒ Іноді не виходить
☐ Мені важко

7. Чи вмієш ти слухати інших до кінця, не перебиваючи?
☐ Так
☒ Не завжди
☐ Ні

8. Чи любиш ти працювати в парі або в групі?
☐ Так, люблю
☐ Іноді
☐ Краще сам(а)

9. Коли ти спілкуєшся, ти використовуєш ввічливі слова (будь ласка, дякую, перепрошую)?
☐ Завжди
☐ Не завжди
☐ Рідко

10. Що для тебе означає «вміти гарно спілкуватися?»
Вміти гарно спілкуватися це
поводитися з людьми так, як
вони хочуть, щоб з ними
спілкувалися.

АНКЕТА

Прізвище, ім'я: Куримов Микола
Клас: 7

1. Чи любиш ти спілкуватися з однокласниками?
☒ Так, дуже люблю
☐ Іноді
☐ Не дуже люблю

2. Чи легко тобі познайомитися з новою людиною?
☒ Так, легко
☐ Іноді важко
☐ Важко

3. Під час розмови ти зазвичай:
☒ Уважно слухаю співрозмовника
☐ Часто перебиваю
☐ Мовчу і не беру участі в розмові

4. Якщо хтось не згоден із твоєю думкою, ти:
☒ Спокійно поясню свою позицію
☐ Починаю сперечатися
☐ Мовчу або ображаюся

5. Коли хтось помиляється, ти:
☒ Повільно і допомагаю
☐ Мовчу
☐ Сміюся або дразню

6. Чи вмієш ти висловити свою думку чітко й зрозуміло?

☐ Так, завжди
☒ Іноді не виходить
☐ Мені важко

7. Чи вмієш ти слухати інших до кінця, не перебиваючи?
☒ Так
☐ Не завжди
☐ Ні

8. Чи любиш ти працювати в парі або в групі?
☒ Так, люблю
☐ Іноді
☐ Краще сам(а)

9. Коли ти спілкуєшся, ти використовуєш ввічливі слова (будь ласка, дякую, перепрошую)?
☒ Завжди
☐ Не завжди
☐ Рідко

10. Що для тебе означає «вміти гарно спілкуватися?»
Це поводитися з людьми
як вони хочуть, щоб з ними
спілкувалися.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЗ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДОР

СЕРТИФІКАТ

№ 0096/к-2025

засвідчує, що

Рубан Софія Сергіївна

взяв (взяла) участь у IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції
«ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»

Кількість годин: 12 годин/0,4 кредити ECTS

23 травня 2025р.

м. Нікополь

В.о. директора коледжу,
кандидат педагогічних наук

Любов КРАМАРЕНКО

ЗВІТ
про проведення апробації кваліфікаційної роботи
на тему: «Формування комунікативної компетентності молодших
школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання»
 студентки психолого-педагогічного факультету
 спеціальності 013 Початкова освіта
 денної форми здобуття освіти
 другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рубан Софії Сергіївни

У період з 29 вересня по 7 грудня 2025 н.р. на базі Криворізької гімназії № 58 Криворізької міської ради проводилася апробація програми дослідно-експериментальної роботи, для якої було обрано учнів 3 класу.

У процесі дослідження:

1. Проведено дослідно-експериментальну перевірку впливу художніх текстів на формування комунікативної компетентності на уроках читання.
2. Розроблено програму дослідження з метою формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів.
3. Упроваджено систему вправ та завдань на комунікативний розвиток молодших школярів при вивченні художніх творів.

Дослідну роботу здійснено під науковим керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри початкової освіти Кравцової І.А.

Результати кваліфікаційної роботи на тему «Формування комунікативної компетентності молодших школярів під час опрацювання художніх текстів на уроках читання» підтвердили достовірність висунутої гіпотези, що дає підстави вважати апробацію даної програми успішною.

Звіт складено 7 грудня 2025 н.р.

Студентка _____

Директор школи _____

Учитель _____

Софія Рубан

Т. П. Коваль

В. С. Яновська

Рубан С. С.

Коваль Т. П.

Яновська В. С.